STATISTIČKA ANALIZA SEKTORA POLJOPRIVREDE U REPUBLICI HRVATSKOJ U ODNOSU NA EUROPSKU UNIJU OD 2010. DO 2016.

Perić, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:866409

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

STATISTIČKA ANALIZA SEKTORA POLJOPRIVREDE U REPUBLICI HRVATSKOJ U ODNOSU NA EUROPSKU UNIJU OD 2010. DO 2016.

Mentor:

Dr.sc. Ante Rozga

Student:

Ante Perić, univ.bacc.oec.

Split, rujan 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD 3

1.1. Problem istraživanja 3

1.2. Predmet istraživanja 5

1.3. Istraživačke hipoteze 6

1.4. Ciljevi istraživanja 6

1.5. Metode istraživanja 7

1.6. Doprinos istraživanja 8

7. Struktura rada 9

2. POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ 10

2.1. Pojam i značaj poljoprivrede 10

2.2. Poljoprivreda kao faktor gospodarskog razvoja 12

2.3. Suvremeni oblik poljoprivrede 14

2.4. Ruralni razvoj u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji 16

3. ZAJEDNIČKA POJOPRIVREDNA POLITIKA EU 30

3.1. Ciljevi zajedničke poljoprivredne politike 30

3.2. Zajednička organizacija poljoprivrednih tržišta 32

3.3. Reforme zajedničke poljoprivredne politike 33

3.4. Značaj zajedničke poljoprivredne politike za Republiku Hrvatsku 40

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE SEKTORA POLJOPRIVREDE U REPUBLICI HRVATSKOJ U ODNOSU NA EUROPSKU UNIJU 41

4.1. Podaci i metodologija istraživanja 41

4.2. Analiza poljoprivrede u RH, Njemačkoj i EU 41

4.3. Analiza poljoprivredne proizvodnje u RH u odnosu na Njemačku i EU 43

5. ZAKLJUČAK 48

LITERATURA 49

POPIS TABLICA I SLIKA 53

SAŽETAK 54

SUMMARY 55

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Povećanjem broja svjetske populacije, poljoprivredna proizvodnja dobiva sve snažniji značaj. Od 1960. godine kada je procijenjeno da živi oko 3,5 milijardi ljudi sada je procjena da na planeti živi 7,5 milijardi stanovnika. Sasvim je jasno koliko je potreba za hranom porasla i to ne samo zbog broja stanovnika, već i zbog promjena svijesti ljudi i tehnologija koje su omogućile da poljoprivredni proizvodi nalaze sve širu primjenu osim samo kao ishrana (Buhač, 2010).

Tijek razvoja odnosno preobrazbe hrvatske poljoprivrede započeo je krajem 1950-tih godina i trajao je oko 20 godina. Tada su ostvarene visoke stope rasta proizvodnje, produktivnosti rada i slično. U posljednja dva desetljeća fizički volumen poljoprivredne proizvodnje je u opadanju. Razlog tome su mnogi problemi koji se naziru u hrvatskoj poljoprivredi, a o kojima će biti riječi kasnije (Čvarak i dr., 2011).

Nakon što je Republika Hrvatska ušla u Europsku uniju postavlja se još veći naglasak na razvoj i poticanje razvoja poljoprivrede. S aspekta članstva Hrvatske u Europskoj uniji posebno se naglašava zajednička poljoprivredna politika EU-a. Odrednice ove politike sve više utječu na oblikovanje agrarne politike u Hrvatskoj. Pri tome su definirana temeljna načela jedinstvenog tržišta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i ukidanje carina između zemalja članica Europske unije, slobodan protok roba, jedinstvene cijene, sanitarne i veterinarske regulative, financijska solidarnost u smislu zajedničkog financiranja iz proračuna Zajednice, te prednost proizvoda Zajednice u odnosu na proizvode trećih zemalja (Tomić, Krička i Guerac, 2013).

Zajednička poljoprivredna politika (Common Agricultural Policy - CAP) strateška je i najznačajnija gospodarska, pravna, socio-ekonomska i ekološka politika Europske unije. Utemeljena je potpisivanjem Rimskih ugovora o osnivanju Europske gospodarske zajednice (Treaty establishing the European Community) od strane Francuske, Njemačke, Italije, Belgije, Nizozemske i Luksemburga 25. ožujka 1957. u Rimu. U Rimskom sporazumu poljoprivreda je dobila važno mjesto u politici Europske ekonomske zajednice. Zajednička poljoprivredna politika Europske unije utemeljena je pod utjecajem unutarnjih i vanjskih

čimbenika snažnih država, urugvajske runde Sjvetske trgovinske organizacije (STO), s ciljem prodora i opstanka na svjetskom tržištu na području proizvodnje, prerade i prometa hrane (Tasić, 2015).

Razlozi za državne intervencije u poljoprivredi su prehrambena sigurnost, zaštita dohotka poljoprivrednih proizvođača, povećanje učinkovitosti poljoprivredne proizvodnje, prehrambena sigurnost, svestrani ruralni razvoj sela i ekološki problemi – prirodni resursi i zaštita okoliša. Europa je poslije Drugog svjetskog rata u velikoj mjeri bila pogođena političkim i gospodarskim problemima, neravnotežom ponude i potražnje i deficitom hrane. Stočarstvo je bilo uništeno, zemljište razoreno, zalihe hrane minimalne i nestašica hrane prisutna. U isto vrijeme se polovicom prošloga stoljeća pojavljuju izvijesni viškovi hrane i problem plasmana. Gotovo polovica izvoza Europe bili su poljoprivredni proizvodi. Prisutna je i izražena međusobna konkurencija na istim tržištima u Europi. Zato se nametnulo pitanje o ujedinjenju jedinstvenog tržišta Europe 1957. godine. A zajedničko tržište podrazumijeva i zahtjeva Zajedničku poljoprivrednu politiku Europske unije.

Zajednička poljoprivredna politika predstavlja najdinamičniji dio pravnog naslijeđa Europske unije i pokretačka snaga integracija koje su obilježile drugu polovicu 20. i početak 21. stoljeća. Od politike prvobitno usmjerene na samodostatnost u proizvodnji hrane kao primarnog instrumenta obnove ratom razorene Europe prerasla je u politiku inovacija i znanja, a poljoprivredniku dala status društveno-odgovornog proizvođača, menadžera okoliša i čuvara tradicionalnog izgleda sela. Fascinirajuća je činjenica da se dogovor o politici čiji je razvoj praćen brojnim sukobima, krizama i polemikama postigao samo nekoliko godina poslije završetka rata koji je društveno i ekonomski opustošio europski kontinent, a dugo godina zaraćene zemlje motivirao na dijalog i suradnju. Ni jedna druga sektorska politika Europske unije nije se tako intenzivno mijenjala i usklađivala s promjenama u strateškim opredjeljenjima EU kao Zajednička poljoprivredna politika. Zanimljivo je usporediti zaključke iz rezolucije konferencije organizirane u Stressi 1958. godine s rezultatima reformi iniciranih desetljećima poslije. Od prvih dana iznalaženje ravnoteže između cjenovne i strukturne politike bilo je izazovno, a kako je politika proširenja rezultirala sve većom i širom Unijom, ujedinjenoj ne samo u kulturološko-povijesnoj nego i antropogeografskoj i ekonomskoj različitosti, upravljanje ovom politikom bivalo je sve složenije. Iznalaženje modela koji bi bio garancija konkurentnosti poljoprivrednog sektora Europske unije na unutrašnjem i svjetskom tržištu i pravednog životnog standarda poljoprivrednika,

svakodnevni je posao zaposlenih Europske komisije za poljoprivredu. Pola stoljeća razvoja ove politike je proces učenja Europske komisije na iskustvima i greškama iz prošlosti, te proces pomirenja suprotstavljenih stavova Europske komisije kao čuvara interesa Unije na jednoj, Vijeća i Europskog parlamenta na drugoj te poljoprivrednih proizvođača na trećoj strani (Memišević, 2014).

Konvencionalnom poljoprivredom najprije su se počele baviti razvijene zemlje i nakon njih i druge, manje razvijene zemlje. Konvencionalnu poljoprivredu nazivamo još i „zelena revolucija“ koja ima i svoju mračnu stranu, dugo godina zanemarenu i nespomenutu, ali čemu se danas daje ozbiljno značenje. Konvencionalnoj poljoprivredi danas se pridaje najozbiljniji značaj iz razloga što je svojom primjenom dovela do različitih ekoloških, gospodarskih i socijalnih posljedica. Najveći zagađivač okoliša je, uz promet i industriju, konvencionalna poljoprivreda zbog rada strojeva, upotrebe pesticida, mineralnih gnojiva itd., a njezine posljedice su i erozija tla, gubitak biljnih i životinjskih vrsta, gubitak humusa... Kisele kiše i snižavanje razine podzemne vode uzrok su umiranja šuma i ostalog raslinja. Kako u današnje vrijeme rješavati problem vezan za degradaciju tla i gubitak plodnost tla, jedna je od ključnih zadaća ekološke poljoprivrede (Znaor, 1996).

Iz svega toga može se zaključiti kako je ekološka poljoprivreda dio suvremene poljoprivrede koja nastoji očuvati prirodu i koja bi trebala biti u vezi čovjeka i same prirode.

1.2. Predmet istraživanja

Kao što naslov i problem istraživanja govore, predmet istraživanja ovoga rada bit će statistička analiza poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj u odnosu na Europsku uniju i to za razdoblje od 2010. do 2016. godine. Konkretnije istraživanje bit će usmjereno na nekoliko poljoprivrednih varijabli prikupljenih iz elektroničke baze podataka Svjetske banke posebno za Republiku Hrvatsku i Eu nakon čega će se izvršiti međusobna usporedba i interpretacija rezultata.

1.3. Istraživačke hipoteze

Osnovne istraživačke hipoteze koje će se ovim istraživanjem testirati su sljedeće:

H1: Poljoprivreda Republike Hrvatske u stalnom je konkurentnom zaostajanju za poljoprivredom Europske unije.

Hrvatska poljoprivreda zaostaje u konkurentnosti i razvoju u odnosu na planirano i željeno, tijekom cijelog razdoblja od 2010. do 2016. godine u odnosu na Europsku uniju. Potreba stabilizacije ratarske, voćarske i vinogradarske proizvodnje očituje se u konstantnom padu ukupne proizvodnje od početka promatranog razdoblja i to za gotovo polovicu. U stočarstvu je, pak, situacija vezana uz broj grla, prirast i ukupnu proizvodnju još gora.

H2: Poljoprivreda Republike Hrvatske tijekom cijelog promatranog razdoblja (2010.-2016.) bilježi konstantni pad.

Za razliku od Njemačke, poljoprivredni sektor Republike Hrvatske je tijekom cijelog promatranog razdoblja bilježio negativan trend odnosno negativnu stopu rasta. Negativna stopa vremenom je postajala sve manja, ali isto tako evidentno je da hrvatska poljoprivreda nije zabilježila rast tijekom svih godina od 2010. do 2016. godine.

1.4. Ciljevi istraživanja

S teorijskog stajališta, cilj rada je opisati teorijske aspekte uloge i značaja poljoprivede za gopodarski razvoj: pojam odnosno definicija i podjela poljoprivredne djelatnosti, faktore koji direktno ili indirektno doprinose razvoju poljoprovrede, stupanj i stanje ruralnog razvoja, obradivost zemljine površine, prinos poljoprivrednih proizvoda, perspektive razvoja i utjecaja iste na gospodarstvo i bruto društveni proizvod.

S empirijskog stajališta, cilj ovoga istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri hrvatska poljoprivreda zaostaje za poljoprivredom Europske unije.

1.5. Metode istraživanja

U ovom diplomskom radu koristit će se sljedeće znanstvene metode i to:
Induktivna metoda, kojom se, „na temelju pojedinačnih činjenica i saznanja, dolazi do generalizacije i formiranja zakonitosti, odnosno spoznaje novih činjenica i novih zakonitosti.“ (Zelenika 2000:323). **Deduktivna metoda**, kojom se „iz općih stavova izvode posebni, pojedinačni, iz općih postavki dolazi se do konkretnih pojedinačnih zaključaka, iz jedne ili više tvrdnji izvodi se neka nova tvrdnja koja proizlazi iz prethodnih tvrdnji.“ (Zelenika 2000:325). **Metoda analize** je „postupak znanstvenog istraživanja i objašnjenja stvarnosti putem raščlanjivanja složenih misaonih tvorevina (pojmova, sudova i zaključaka) na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente i izučavanje svakog dijela (i elementa) za sebe i u odnosu na druge dijelove, odnosno cjeline.“ (Zelenika 2000:327) Podtipovi metode analize koji će se koristiti su **kvantitativna analiza**, **kvalitativna analiza** te **makroekonomska analiza**. **Metoda sinteze**, s druge strane, istražuje i objašnjava stvarnost putem „spajanja, sastavljanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene i složenijih u još složenije, povezujući izdvojene elemente, pojave, procese i odnose u jedinstvenu cjelinu u kojoj su njezini dijelovi uzajamno povezani.“ (Zelenika 2000:329-330). S obzirom na niz čimbenika koji, osim poreznog sustava, utječu na korupciju (npr. Tanzi 1998, str. 10-20), neizbježna će biti uporaba **metode apstrakcije**, budući da se pomoću nje „odvajaju nebitni a ističu bitni elementi i osobine određenog predmeta ili pojave istraživanja.“ (Zelenika 2000:332)

U teorijskom dijelu rada, s obzirom na potrebu citiranja dosadašnjih spoznaja o problemu i predmetu istraživanja, koristit će se **metoda kompilacije**. Istovremeno, opisivanje logike uzročnih veza između promatranih varijabli predstavlja uporabu **metode deskripcije**. Također, budući da će uzorci promatranih varijabli obuhvaćati protekla vremenska razdoblja, može se govoriti o uporabi **povijesne metode**.

U empirijskom dijelu rada koristit će se **statistička metoda**. Statistička analiza vršit će primjenom mjera srednje vrijednosti i deskriptivne statistike u programu SPSS. Podaci će se zasebno tretirati a zatim uspoređivati između podataka Republike Hrvatske i podataka Europske unije. Naposljetku, s ciljem vizualnog prikaza povezanosti među varijablama koristit će se i **grafičko prikazivanje**.

1.6. Doprinos istraživanja

U posljednjih pet desetljeća, značaj poljoprivrede u makroekonomskim uvjetima uvelike je smanjen. Sredinom 20. stoljeća u poljoprivredi je radilo oko polovice ukupnoga stanovništva EU, a primarna poljoprivredna proizvodnja bila je u ruralnim područjima tradicionalni izvor prihoda. U međuvremenu, ovaj omjer se kontinirano smanjuje, tako da se danas poljoprivredom bavi oko 7% stanovništva EU. Ovo je posljedica velikih tehničkih i strukturnih promjena na svjetskom tržištu koje su rezultirale globalizacijom poljoprivredne proizvodnje i snažnim jačanjem konkurencije u primarnom sektoru poljoprivrede. U takvim uvjetima mali i nespecijalizirani proizvođači više nisu mogli živjeti od primarne poljoprivredne proizvodnje, tako da su prelazili u nove prozvodne i uslužne djelatnosti. Ovakvi procesi snažno su prisutni i u ruralnim područjima Hrvatske, gdje su rezultirali vrlo negativnim gospodarskim i socijalnim trendovima i današnjim nepovoljnim stanjem kojeg karakteriziraju brojni problemi: mala i nekonkurentna gospodarstva, velik broj staračkih gospodarstava, rascjepkano poljoprivredno zemljište, male proizvodne površine, ekstenzivnost i niska tehnološka razina proizvodnje, nedovoljno korištenje agrotehničkih mjera, slaba produktivnost, loše zbrinjavanje poljoprivrednog otpada, itd... Takva poljoprivreda je slabo dohodovna, nekonkurentna i neisplativa, i u postojećem stanju ne može biti čimbenik održivog razvoja (CORPING, 2017).

Doprinos istraživanja treba biti prikaz stvarnog stanja hrvatske poljoprivrede uz predložena rješenja. Na temelju statističke analize dobit će se potpuna slika što će otvoriti mogućnost interveniranja a sve s ciljem povećanja konkurentnost a time i bruto domaćeg dohotka.

7. Struktura rada

Diplomski rad bit će sadržan od pet cjelina odnosno poglavlja s pripadajućim potpoglavljima. U prvom, početnom poglavlju, definirat će se problem i predmet istraživanja, navest će se istraživačke hipoteze te pobrojati znanstvene metode koje će se koristiti u sklopu istraživanja. Također će se ukratko opisati i sam sadržaj odnosno struktura rada. U drugom poglavlju opisat će se teorijski aspekti poljoprivrede i ruralnog razvoja: pojam i značaj poljoprivrede, poljoprivreda kao faktor gospodarskog razvoja, suvremeni oblik poljoprivrede i ruralni razvoj u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji. U trećem poglavlju obradit će se Zajednička poljoprivredna politika Europske unije: ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike EU, zajednička organizacija poljoprivrednih tržišta, reforme Zajedničke poljoprivredne politike, Značaj Zajedničke poljoprivredne politike za Republiku Hrvatsku. Empirijski dio rada činit će četvrto poglavlje, u kojem će se testirati postavljene istraživačke hipoteze. Prvo će se definirati podaci i metodologija istraživanja, a zatim će se izvršiti analiza i interpretirati rezultati istraživanja. Peto poglavlje odnosi se na zaključno poglavlje, gdje će se interpretirati rezultati dobiveni u empirijskom dijelu rada, te će se donijeti zaključci na temelju sinteze teorijskog i empirijskog dijela rada. Na kraju dolazi popis literature, popis tablica i slika, te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

2.1. Pojam i značaj poljoprivrede

Poljoprivreda predstavlja gospodarsku djelatnost koja uključuje stočarsku i biljnu proizvodnju i druge bliske uslužne djelatnosti. U osnovne grane poljoprivrede kao što je već poznato spadaju zemljoradnja i stočarstvo. Skupa sa šumarstvom, lovom i ribolovom ubraja se u glavni gospodarski sektor. Drugim riječima, poljoprivreda predstavlja gospodarsku djelatnost koja pomoću kultiviranih biljaka i domaćih životinja, uz ljudski rad iskorištava prirodne izvore (tlo, voda, klima) za dobivanje biljnih i životinjskih proizvoda koji se koriste u prehrani ljudi i životinja te kao sirovine za daljnju preradu (Miletić i Latić, 2017).

Poljoprivredna proizvodnja je proces proizvodnje biljnih i stočarskih proizvoda, ali i uzgoj riba, pčela, puževa, proizvodnja ljekovitog bilja i sl., koja se vrši na poljoprivrednom zemljištu. U poljoprivredna zemljišta odnosno ona zemljišta koja se sukladno svojim prirodno-ekonomskim uvjetima mogu koristiti u svrhu poljoprivredne proizvodnje, ubrajaju se voćnjaci, vinogradi, pašnjaci i sl.

Kada se govori o poljoprivrednim proizvodima uglavnom se dijele na osnovne proizvode i proizvode prvorazredne prerade. U primarne odnosno prvorazredne proizvode spadaju proizvodi poput pamuka, vune, konoplje, lana i sl. U proizvode primarne prerade spada ukrasno cvijeće kao i rasadno bilje, koža životinja, industrijske kemikalije (poput škroba, šećera, alkohola i etanola), goriva (kao što su metan dobiven iz biomase te biodizel) i sl.

Poljoprivreda se može promatrati kao princip izdržavanja pomoću zemljoradnje, odnosno proizvodnje dovoljno hrane kako bi se zadovoljile potrebe poljoprivrednika i njegove obitelji. Isto tako, poljoprivredu moguće je promatrati kao komercijalnu poljoprivredu, vrlo popularno gledište razvijenog Zapada, a koja se sastoji u stjecanju novčane dobiti kroz obrađivanje zemlje.

Na Zapadu se uporabom genetski modificiranih proizvoda, stručnim upravljanjem hranjivim sastojcima tla i poboljšanom kontrolom korova utjecalo na povećani prinos za istu zasađenu površinu nego li je to slučaj u zemljama koje su slabije razvijene. U isto vrijeme, uporaba mehanizacije umanjila potrebu za radnom snagom. Gospodarstva u razvoju uglavnom

proizvode manje prinose, imajući u vidu nepostojanje suvremenih dostignuća u ovom području, dobre gospodarske osnove i temelja za tehnološki napredak.

Suvremena poljoprivreda u velikoj mjeri ovisi o kvalitetnim tehnološkim rješenjima i novim tehnologijama, pa čak i od bioloških i primijenjenih znanosti. Navodnjavanje, održavanje i sanitarne tehnike od kojih je svaka u istoj mjeri važna za kvalitetnu zemljoradnju samo su određene oblasti koje zahtjevaju posjedovanje specifičnih znanja poljoprivrednih inženjera. Poljoprivredna kemija bavi se drugim općim pitanjima poljoprivrede, poput upotrebe gnjojiva, pesticida, potom sastavom zemljišta, analizom poljoprivrednih proizvoda i ispravnom ishranom domaćih životinja.

Vođenje brige o sadnji biljaka ima ogroman doprinos produktivnosti zasada. Isto tako, genetika je stvorila znanost od uzgoja životinja. Hidroponika, metoda zasađivanja bez zemljišta, gdje biljke rastu posađene u hranjive kemijske otopine, može pomoći u rješavanju sve veće potrebe za hranom kako svjetsko stanovništvo ubrzano raste. Pakiranje, obrada i promet poljoprivrednih proizvoda u bliskoj su vezi, i isto tako pod utjecajem znanosti. Treba kazati da je suvremena metoda brzog zamrzavanja i dehidracije proširilo tržišta poljoprivrednih proizvoda.

Tehnologija u poljoprivredi koja predstavlja veliko dostignuće krajem 19. i cijelog 20. stoljeća, u velikoj je mjeri olakšala težak rad poljoprivrednika. Također, mehanizacija je u ogromnoj mjeri povećala učinkovitost i produktivnost polja. Životinje se, ipak, još uvijek rabe u svrhu obrade polja, žetvu i prijevoz ovih proizvoda do tržišta diljem svijeta. Zrakoplovi, helikopteri, kamioni, i traktori koriste se u poljoprivredi za sijanje, zaprašivanje protiv insekata i kontrolu štetočina, prijevoz kvarljive robe, ali i za borbu protiv šumskih požara. Ono što je posebno važno, računala postaju nezamjenjivo pomagalo u upravljanju poljoprivrednim sektorom.

Sukladno Nacionalnoj inženjerskoj akademiji iz Sjedinjenih Američkih Država, poljoprivredna mehanizacija spada među ključna inženjerska dostignuća prošloga stoljeća. Početkom dvadesetog stoljeća, prosječan farmer u SAD-u bio je u stanju proizvesti hrane koja je dovoljna za potrebe samo 2,5 ljudi, dok u današnje vrijeme, pomoću inženjerske tehnologije, jedan farmer može podmiriti prehrambene potrebe za 130 osoba. Ipak, ništa nije

besplatno pa tako ni ovaj rezultat. Naime, ovo se dostignuće plaća velikim energetskim investiranjem iz neobnovljivih izvora.

Posljednjih godina o određenim dijelovima industrijske intenzivne poljoprivrede dosta se govorilo. Veliku brigu poljoprivrednicima, kao i javnosti dalo je napredovanje utjecaja industrije za proizvodnju sjemena, kemijske industrije, mesne industrije i hrane. Dio zajednice oglasio se u pogledu nekih suvremenih poljoprivrednih tehnika, kao što je između ostalog uzgajanje pilića za ishranu ljudi. Drugi razlog za brigu predstavlja hrana koja kod životinja može izazvati razna oboljenja. Upotrebom patenata firme koje se bave razvojem novih vrsta biljaka i pasmina životinja, licencirale su njihovo korištenje farmerima na identičan način kojim tvrtke koje projektiraju računalni program licenciraju njegovu upotrebu korisnicima računala. Ovo je stvorilo moć tim firmama za diktiranjem uvjeta, čega u prošlosti nije bilo. Neki vjeruju kako su ove tvrtke krive za biopirateriju (Philpott, 2013).

Vođenje brige o očuvanju tla i uporaba hranjivih sastojaka postale su važne od pedestih godina prošloga stoljeća, jer je najboljim poljoprivrednicima dodijeljena uloga rukovoditelja zemljane površine koju obrađuju. Ipak, ogromnu brigu čini zagađenje vode i tla otpadnim gnjojivom, poput azota i fosfora. Povećana svijest kupaca u vezi s poljopriredom rezultirala je kreiranjem onakve poljoprivrede koja je podpomognuta zajednicom, lokalnim pokretima za hranu, što je dijelom dovelo do komercijalne uporabe organske poljoprivrede (Philpott, 2013).

2.2. Poljoprivreda kao faktor gospodarskog razvoja

U posljednjih pedesetak godina utjecaj poljoprivrede u gospodarskim odnosno makroekonomskim uvjetima znatno je smanjen. Koncem dvadesetog stoljeća, u poljoprivredi je radilo oko polovice stanovništva Europske unije, a osnovna poljoprivredna proizvodnja za ruralna područja predstavljala je tradicionalni izvor dohotka. S vremenom, ovaj udjel kontinirano se smanjivao, tako da se u današnjem vremenu poljoprivredom bavi samo oko 7% stanovništva Europske unije (Corping, 2017). Ovo je posljedica ogromnih tehničkih i strukturnih promjena na svjetskom tržištu koje su rezultirale globalizacijom poljoprivredne proizvodnje i snažnim jačanjem konkurencije u primarnom sektoru poljoprivrede. U takvim uvjetima mali i nespecijalizirani proizvođači više nisu mogli živjeti od primarne poljoprivredne proizvodnje, pa su tako "selili" u nove prozvodne i uslužne djelatnosti.

Ovakvi procesi snažno su prisutni i u ruralnim područjima Hrvatske, gdje su rezultirali vrlo negativnim gospodarskim i socijalnim trendovima i današnjim nepovoljnim stanjem kojeg karakteriziraju brojni problemi: mala i nekonkurentna gospodarstva, velik broj staračkih gospodarstava, rascjepkano poljoprivredno zemljište, mala proizvodna zemljišta, ekstenzivnost i niska tehnološka razina proizvodnje, nedovoljno korištenje agrotehničkih mjera, slaba produktivnost, loše zbrinjavanje poljoprivrednog otpada, i sl. Takva poljoprivreda je slabo dohodovna, nekonkurentna i ekonomski neopravdana, i u postojećem stanju ne može biti faktor održivog razvoja.

Specifičan problem nalazi se i u tradicionalnoj strukturi proizvodnje i neorganiziranosti poljoprivrednih prozvođača, tako da lokalne zajednice nemaju autohtone, prepoznatljive i konkurentne proizvode koje mogu uspješno plasirati na globalnom tržštu.

Takvo stanje je neodrživo jer u lokalnim sredinama uzrokuje sve teže uvjete života i privređivanja, propadanje postojećih poljoprivredenih gospodarstava, nezaposlenost, te velike gospodarske i strukturne poremećaje: depopulacija i gubitak funkcije poljoprivrednog zemljišta, ekonomsko i društveno propadanje, gubitak identiteta lokalnih zajednica te izloženost štetnim pojavama kao što su ugrožavanje okoliša, devastacija kulturne i tradicijske baštine, loše gospodarenje, korupcija, itd. (Corping, 2017).

U zadnjem razdoblju poljoprivreda dobiva novu i sve važniju ulogu kao faktor očuvanja okoliša te prirodno-kulturnog i tradicionalnog nasljeđa, i kao ublaživač u socio-ekonomski osjetljivim sredinama. U tom smislu, Zajednička poljoprivredna politika Europske unije[1] i razvojni dokumenti Europske unije[2] i Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) prihvatili su za poljoprivredu slijedeći koncept (Corping, 2017):

- Poljoprivreda je izuzetno važna za sredine u razvoju, jer postavlja temelje za održiv gospodarski rast: "Razvoj poljoprivrede potiče rast i u nepoljoprivrednim sektorima, koji rezultira povećanjem zapošljavanja i poboljšanjem standarda života";
- I u razvijenim gospodarskim sredinama poljoprivreda nastavlja biti neophodna za ruralna područja: "Održavanje poljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima je od

[1] CAP – Common Agricultural Policy
[2] Agenda 2000

izuzetnog značaja jer poljoprivreda ostaje glavni korisnik raspoloživog zemljišta, proizvođač hrane kao strateškog resursa, i izvor egzistencije za znatan dio ruralnog stanovništva. Stoga poljoprivreda ima dominantan utjecaj na mogućnosti upravljanja održivim razvojem ruralnih područja, zaštitu okoliša i očuvanje biološke raznolikosti"

- "Pametna politika ruralnog razvoja mora osigurati integralni pristup problemima i ponuditi odgovarajuća rješenja za pitanja i potrebe razvoja poljoprivrednog sektora u ruralnim sredinama".

Prema tome, poljoprivreda i nadalje ostaje središnje pitanje i glavna sastavnica ruralnog razvoja, i razvoj ruralnih područja biti će uspješan onoliko koliko je uspješna poljoprivreda kao njegova glavna sastavnica (Corping, 2017).

Uslijed toga, lokalne zajednice trebaju se organizirati, utvrditi vlastite uvjete, mogućnosti i potrebe, te "oživjeti" aktivan pristup i odgovarajuća rješenja da se lokalna poljoprivredna prozvodnja restrukturira, organizira i prilagodi potrebama vremena, tako da globalnom tržištu može ponuditi autohtone proizvode koji će kvalitetom i cijenom biti prepoznatljivi i konkurentni, i koji mogu pronaći svoje mjesto - tržišnu nišu na globalnom tržištu.

U tu svrhu, posebno je važna uloga lokalne samouprave koja može i treba biti inicijator promjena. U tom simislu, lokalna samouprava treba osmisliti pametnu razvojnu politiku, predložiti lokalnim proizvođačima i malim poduzetnicima paletu rješenja i mogućnosti, te generirati sustavne razvojne aktivnosti i povezivanja koji vode pokretanju održivog razvoja (Corping, 2017).

CORPING (2017). Poljoprivreda i ruralni razvoj. Dostupno na: http://www.og-corping.hr/lokalni-i-ruralni-razvoj/poljoprivreda-i-ruralni-razvoj.html (pristupljeno: 13.09.2017.).

2.3. Suvremeni oblik poljoprivrede

Tijekom posljednjeg stoljeća, poljoprivreda se prepoznavala kao gospodarska grana s povećanom produktivnošću, primjenom sintetičkih gnojiva, zamjenom ljudskog rada pesticidima, zagađenjem vode te poljoprivrednim subvencijama. Posljednjih godina osnažio je

otpor klasičnoj poljoprivredi uslijed njenog negativnog utjecaja na okoliš, te je došlo do veće zastupljenosti kako organske tako i održive poljoprivrede proizvodnje. Jedna od ključnih snaga tog plana bila je svakako EU, koja je prva izvršila certificiranje ekološke hrane 1991. godine te započela reorganizaciju svoje Zajedničke poljoprivredne politike[3] 2005. godine kada će i uslijediti robno vezane poljoprivredne subvencije (Philpott, 2013). Uspon organske poljoprivrede motivirao je istraživanja u segmentima alternativnih tehnologija poput integrirane kontrole štetočina te selekcijski uzgoj. Skorašnji fundamentalni tehnološki napredak obuhvaća genetski modificiranu hranu.

Visoki poticaji za poljoprivredne proizvođače u 2007. godini da uzgajaju usjeve za biogorivo u kombinaciji s drugim čimbenicima, kao što je prekomjerni razvoj bivšeg poljoprivrednog zemljišta, uvećanje transportnih troškova, klimatske promjene, sve veća potrošačka potražnja u Kini i Indiji, te rast stanovništva, proizveli su manjak hrane u Aziji, Srednjem Istoku, Africi, i Meksiku, kao i opći porast cijena hrane diljem svijeta. U prosincu 2007. godine 37 država bilo je suočeno s krizama hrane, a u 20 zemalja uvedena je neka vrsta kontrole cijena namirnica. Neke od tih nestašica rezultirale su nemirima uslijed manjka hrane pa i smrtonosnih stampeda. Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj vjeruje kako povećana zastupljenost zakupničke poljoprivrede može biti dio rješenja za obeshrabrenje rasta cijena prehrambenih proizvoda i opću sigurnost hrane. Oni jednim dijelom ovo mišljenje odnosno stav potkrepljuju na osnovu iskustva Vijetnama, koji je od uvoznika hrane postao veliki izvoznik, što je rezultiralo do velikog pada razine siromaštva, i to je uglavnom posljedica razvoja zakupničke poljoprivrede u toj državi (Mortished, 2008).

Bolest i degradiranje zemljišta dva su ključna uzročnika za zabrinost današnje poljoprivrede. Gotovo 40% svjetskog poljoprivrednog zemljišta u velikoj je mjeri degradirano (International Fund for Agricultural Development, 2017). Ako se sadašnji trend degradacije zemljišta u Africi nastavi, Afrika će vjerojatno moći prehraniti samo 1/4 svog stanovništva do 2025. godine, kako se navodi iz UN Instituta za resurse utemeljenog u Gani (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2017).

Agrarna struktura spada u dugoročnu struktura po Braudelskom razumijevanju koncepta. Na dugoročnim ljestvicama agrarna struktura je u znatnom obliku ovisna o regionalnim,

[3] CAP - Common Agricultural Policy

društvenim, kulturnim i povijesnim čimbenicima nego od državnih aktivnosti. Primjerice, u Poljskoj, unatoč provođenju intenzivne agrarne politike tijekom većeg razdoblja, agrarna struktura je 2002. godine sličila stanju iz 1920-ih.

Tijekom 2009. godine, struktura poljoprivredne proizvodnje Kine bila je najveća u cijelom svijetu, a odmah iza Kine tu su EU, Indija i SAD, po podacima Međunarodnog monetarnog fonda. Ekonomisti upotrebljavaju ukupni faktor produktivnosti poljoprivrede, i po toj odrednici poljoprivreda u SAD-u je gotovo duplo produktivnija nego li je to bila davne 1948. (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2017).

2.4. Ruralni razvoj u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

Poljoprivredna politika Europske unije upravo je navršila 54 godine postojanja tijekom kojih je prošla veliki put, a sve od poslijeratnih napora za povećanjem poljoprivredne proizvodnje i osiguranjem zaliha hrane, pa sve preko limitiranja prekomjerne proizvodnje i usmjeravanja napora na povećanje standarda sigurnosti hrane i okoliša tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća, a zadnjih je desetak godina usmjerena na integrirani gospodarski, društveni i kulturni razvoj ruralnih dijelova. Iako se od 1980-ih godina udio poljoprivredne politike u proračunu EU smanjuje, još uvijek oko 31% ukupnog proračuna EU odlazi za izravna plaćanja u poljoprivredi i tržišne mjere, 11% za ruralni razvoj, a dodatnih 16% su sredstva regionalnog fonda namijenjena ciljevima ruralnog razvoja. Takva koncentracija sredstava na ruralna područja ima svoje opravdanje: u velikoj većini država članica Europske unije ruralne regije gospodarski zaostaju za urbanim područjima, odlikuje ih velik udio starijeg stanovništva[4], a pokrivaju veliku većinu teritorija Unije sa značajnim prirodnim bogatstvima. U predstojećem financijskom razdoblju, od 2014.-2020. godine, predloženi ciljevi reformirane zajedničke poljoprivredne politike Europske unije obuhvaćat će tri teme: hranu, okoliš i ruralne krajeve (Večernji list, 2013).

Što se hrane tiče, potpore poljoprivrednoj proizvodnji bit će usredotočene na kvalitetu, dodanu vrijednost[5] te ispunjavanje standarda sigurnosti hrane, zaštite okoliša i životinja.

[4] 2/3 poljoprivrednika u EU ima više od 55 godina
[5] Koz preradu, zaštitu poljoprivrednih proizvoda i sl.

Uslijed niskog standarda poljoprivrednika, velik dio poticaja još će biti izravna plaćanja, no pravednije i ravnomjernije raspoređena među aktivnim poljoprivrednicima.

Neposredan utjecaj poljoprivrede na prirodu i okoliš i obrnuto često poljoprivrednicima stvara dodatne troškove i obaveze pa će značajna sredstva ići na brigu o zaštiti prirode, razvoj ekološke proizvodnje te zaštitu od klimatskih nepogoda, koje su nažalost sve češće. Pritom bi čak 30% izravnih plaćanja poljoprivrednicima trebalo biti usmjereno prema onima ekološki „osviještenima“ (Večernji list, 2013).

Konačno, briga o ruralnim područjima kao cjelinama očitovat će se u potporama inovacijama, modernizaciji i investicijama, od jačanja lokalnih udruženja proizvođača[6] do poboljšanja plasmana poljoprivrednih proizvoda (primjerice, kratkih lanaca nabave, odnosno seljačkih tržnica i direktne prodaje od proizvođača). Takve će mjere biti od koristi i proizvođačima i potrošačima te bi trebale s jedne strane utjecati na konkurentnost poljoprivrednika i posljedično na kvalitetu života u ruralnim krajevima, dok će s druge strane utjecati na sigurnost hrane i zaštitu potrošača poljoprivrednih proizvoda. Za Hrvatsku je politika ruralnog razvoja vrlo važna, s obzirom da[7] gotovo 40% stanovništva živi u ruralnim krajevima, u odnosu na prosjek EU od 24%. Pritom je omjer stanovništva iznad 60 i ispod 20 godina u ruralnim krajevima nepovoljniji nego u urbanim i prijelaznim, a osim prirodnog odumiranja, migracije mladih prema gradovima zbog nedostatka profesionalnih mogućnosti pogoršavaju demografsku, gospodarsku i razvojnu sliku ruralnih područja. Osim negativnih posljedica rata, poseban je problem u Hrvatskoj jaz između vrlo malih i teško održivih poljoprivrednih gospodarstava te velikih poljoprivrednih proizvođača: 97% zaposlenih u poljoprivredi rade u obiteljskim gospodarstvima, dok 30 najvećih tvrtki drži 10% korištenog poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj. Poljoprivrednih proizvođača srednje veličine - koji u EU čine ključnu snagu ruralnog razvoja - u Hrvatskoj ima vrlo malo. U skladu s jednim od ključnih ciljeva politike ruralnog razvoja EU – udruživanjem poljoprivrednih proizvođača – hrvatska mala poljoprivredna gospodarstva trebala bi se stoga što više povezivati u zadruge, udruge i mreže kroz koje bi mogli osigurati kvalitetnu preradu, zaštitu i brendiranje proizvoda, marketing na izvozna tržišta i slične aspekte dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima. To je, nažalost, trend koji je tek u nastajanju. Sredstva iz pretpristupnih fondova SAPARD i IPARD do sada su u Hrvatskoj vrlo slabo iskorištena, i to uglavnom na velike projekte

[6] Kao i LAG-ova ili lokalnih akcijskih grupa za ruralni razvoj
[7] Prema kategorizaciji OECD-a na urbana, prijelazna i ruralna područja

poljoprivredno-prehrambenih tvrtki. Mjere za izgradnju ruralne infrastrukture, diverzifikaciju ruralnog gospodarstva te poljoprivredno-okolišne mjere i LEADER kasnile su u provedbi. S druge strane, u pretpristupnim pregovorima Hrvatska je dobila značajne ustupke i sredstva za poljoprivredu i ruralni razvoj: nakon pristupanja EU, ukupni iznos odobrenih poticaja po hektaru obradive površine za izravna plaćanja u poljoprivredi i za ruralni razvoj bit će veći nego u bilo kojoj drugoj zemlji članici, osim Malte. Pritom će hrvatski poljoprivrednici moći dobivati do 100% odobrenih sredstava od dana ulaska u EU, za razliku od većine novih zemalja članica gdje je postepeno uvođenje europskih fondova značilo da su poljoprivrednici prve godine nakon ulaska u EU mogli dobivati ukupno najviše 55% odobrenih sredstava. Ipak, korištenje sredstava iz fondova EU podrazumijeva ispunjavanje niza kriterija, od kojih je samo prvi upis zemljišta u ARKOD sustav, što većina poljoprivrednika još nije učinila, najčešće zbog problema s vlasništvom. Neriješena imovinska pitanja mogla bi tako, nažalost, mnoge male poljoprivrednike, ali i lokalne vlasti, u začetku spriječiti da osiguraju prijeko potrebna sredstva za poljoprivredu, lokalnu infrastrukturu i druge projekte koji bi doprinijeli ruralnom razvoju. Dakle, uvjeti za razvoj ruralnih krajeva Hrvatske postoje u značajnim odobrenim sredstvima EU namijenjenima poljoprivredi i ruralnom razvoju, no o nama[8] ovisi u kojoj mjeri ćemo ih uspjeti iskoristiti (Večernji list, 2013).

2.5. Ruralni razvoj, poljoprivreda i ruralni turizam

Ruralni prostor temelj je poljoprivrednog razvoja ali se sve više koristi i u segmentu turizma što svakako u ovome radu ne želimo zanemariti. U više povijesnih razdoblja nerijetko je ruralni prostor privlačio ljude s ciljem provođenja aktivnosti na tom prostoru. Danas sve veći broj posjetitelja odlazi u ruralne turističke destinacije sa svrhom provođenja dokolice i bijega od urbanih cjelina. Selo i aktivnosti vezane uz seoska domaćinstva privlače mnoštvo urbanog stanovništva. Cjelokupna zajednica i nacionale organizacije percipiraju sve važniji i prioritetniji razvoj ruralnog turizma na lokalnoj i međunarodnoj razini i počinju se aktivno baviti njegovim razvojem.

Začetak ruralnog turizma povezuje se i s otkrićem ruralnog prostora od strane kraljevskih obitelji, europske aristokracije i buržoazije, koji započinju izgradnju ljetnikovaca, vila u seoskim sredinama. Ruralni turizam je već godinama predmetom mnogih znanstvenih

[8] Poljoprivrednicima, lokalnim vlastima, državnim institucijama

rasprava u brojnoj domaćoj i stranoj literaturi stručnjaka diljem svijeta, no suglasnost pri definiranju njegovog pojma još nije postignuto. Značajnije izučavanje ruralnog turizma počinje krajem dvadesetog stoljeća zbog njegove sve veće uloge u kreiranju turističkog proizvoda ruralnog područja. Razlog tome može biti i u jako izraženim različitostima samog ruralnog prostora koja proizlazi iz klime, oblika i sastava terena, geomorfoloških obilježja te flore i faune podneblja kao bitnih prirodnih činitelja koji ga karakteriziraju te brojnim specifičnim društvenim obilježjima. Analizirajući ruralni prostor Republike Hrvatske uviđaju se vrlo velike razlike na regionalnoj razini od primorske, gorske, središnje i panonske regije, te svih drugih ruralnih prostora u Hrvatskoj, a na svjetskoj razini te razlike su još veće i istaknutije. Stoga stručnjaci diljem svijeta različito definiraju pojam ruralnog turizma zbog njegove nejedinstvene primjene na svakom prostoru. U definiranju ruralnog turizma posebno su velike razlike u zemljama sa visokim stupnjem gospodarskog razvoja od onih koje su tek započele sa njegovim razvojem. Ruralni turizam je izrazito dobra prilika za napredak u gospodarskom razvoju i razne društvene rezultate ostvarene iz ruralnog okruženja. Ruralni turizam je najbrže rastući segment u turističkom poslovanju koji povećava strana ulaganja i zaradu (Daneshpour, Pajouh, 2014).

Često se u definiraju ruralnih područja primjenjuju statistički kriteriji poput broja stanovnika ili gustoće naseljenosti nekog prostora. Ruralnim područjem na prostoru Europske unije smatraju se sva ona područja u kojima je gustoća naseljenosti ispod 150 stanovnika po kilometru kvadratnom (Simkova, 2007). U istraživanju Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, OECD-a iz 1994. prikazuju se razlike u definiranju ruralnih područja prema zemljama, gdje se takvim prostorom u Danskoj i Norveškoj smatraju naselja koja imaju manje od 200 stanovnika, u Francuskoj su to pak naselja s manje od 2.000 stanovnika, u Austriji ona ispod 5.000 stanovnika, dok su u Indiji to naselja s manje od 10.000 stanovnika i sl. Na temelju provedene analize stručnjaci OECD-a u definiranju pojma ruralnog turizma pri čemu ističu da se odvija u ruralnom prostoru koji uključuje naselja s manje od 10.000 stanovnika te da ga obilježavaju boravak na otvorenom prostoru, u prirodi i u ruralnom ambijentu (OECD, 1994). Gartner (2004) također ukazuje na različite kriterije u definiranju ruralnih područja u SAD-u i Kanadi, gdje se ruralnim područjem u SAD-u smatra ono s manje od 2.500 stanovnika, dok su u Kanadi to neurbana naselja s manje od 1.000 stanovnika uz gustoću naseljenosti manju od 400 stanovnika po kvadratnom kilometru. Sve navedeno govori o velikim razlikama pri definiranju ruralnih područja po različitim zemljama, pri čemu je jasno i za zaključiti da su i različiti stavovi, mišljenja i teorije za pojmovno određenje ruralnog

turizma. Zbog toga se u sljedećem dijelu ovog rada predstavljaju različite definicije odabranih autora čime bi se ukazalo na veliku šarolikost i različite pristupe u definiranju pojma ruralnog turizma.

U poznatoj Enciklopediji turizma (Jafari, 2000) citira se definicija Momsena prema kojoj se ruralni turizam definira kao dio ukupne turističke ponude u kojem je selo glavni atribut privlačnosti, koje posjećuje gradsko stanovništvo zbog rekreacije na otvorenom i uživanja u dokolici i miru, više nego li zbog povezanosti s prirodom. Navedena definicija zapostavlja elemente ekoturizma, također prisutnog u ruralnim prostorima gdje su glavni motivi dolaska upravo posjećivanje i razgledanje zaštićenih dijelova prirode. Ruralni turizam predstavlja model za očuvanje prirodnih i ljudske kvalitete u određenom zemljopisnom području (Ogarlaci, 2015). Prema pojedinim autorima ruralni turizam provodi se na području koje se izvorno koristi kao životni i radni prostor ruralnog stanovništva i poljoprivrednih proizvođača te je prekriveno obradivim, neobradivim i naseljenim prostorom izvan gradova (Daniloska, 2015).

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji UNWTO-a četiri su ključna elementa koji determiniraju ruralni turizam. To su prirodni ruralni resursi (rijeke, jezera, planine, šume i dr.), ruralni način života (obrti, lokalni događaji, gastronomija, tradicionalna glazba i sl.), ruralno nasljeđe (tradicionalna arhitektura, povijest, dvorci, crkve, sela i sl.) i ruralne aktivnosti (jahanje, lov, ribolov, pješačenje, biciklizam, vodeni sportovi i čitav još niz aktivnosti na otvorenom) (UNWTO, 2013).
U Europskoj uniji 2008. godine objavljen je temeljni dokument o ruralnom turizmu, Integrirano upravljanje kvalitetom ruralnih destinacija (European Commission, 2008). U tom dokumentu ruralne turističke destinacije su područja koja su kao takva posebno identificirana i promovirana turistima koji ih posjećuju zbog uživanja u seoskom ruralnom krajoliku i pružaju im mjesto za provođenje raznih aktivnosti na otvorenom.

Prema Dernoi (1991) i Oppermann (1996) ruralni turizam je turizam kojim su uključene razne aktivnosti izvan gradskih sredina odnosno na ruralnom području gdje se domicilno stanovništvo u velikoj većini zapošljava u poljoprivrednom sektoru. Pojedini autori usmjereni su na aktivnosti koje se mogu odvijati u ruralnom turizmu, pa Alexander i McKenna (1994) navode turizam u zaštićenom prostoru, hodanje, uspon na planinske masive, provođenje aktivnosti sa domaćim životinjama, te razne sportove koji su avanturističkog duha te razne

druge oblike sportsko-rekreativnog turizma, zdravstveni turizam, lov i ribolov, obrazovni turizam, turizam usmjeren za umjetnost i baštinu i slične podoblike turizma. Cox, Murry i Kereluik (2004) ističu kako je riječ o gastro - enološkom turizmu usmjerenom primarno na hranu, piće i napitke u vinarijama, restoranima i sličnim objektima u ruralnom prostoru. Thomson (2004) napominje kako ruralni turizam aludira širok i obuhvatan raspon tema i aktivnosti vezanih uz lokalni poljoprivredni način života koji turisti mogu susresti, a obuhvaća razne sadržaje boravka od upoznavanja lokalnih prehrambenih proizvoda i metoda kuhanja na farmama do aktivnosti vezanih uz kulturu, povijest i baštinu lokalnog stanovništva. Ružić (2009) također u svojoj literaturi navodi neke pojavne oblike ruralnog turizma koji se mogu odvijati na ruralnom prostoru. Od značajnih navodi seoski turizam, rezidencijalni turizam, zavičajni turizam,foto-safari turizam, sportsko-rekreacijski turizam, avanturistički turizam, zdravstveni turizam, edukacijski turizam, kamping turizam, kulturni turizam, vjerski turizam, lovni turizam, ribolovni turizam, vinski turizam, gastronomski turizam, enofilski turizam, ekoturizam i dr. Svaki navedeni oblik može se smatrati specifičnim oblikom turizma i svi ih je moguće razvijati u okviru ruralnog prostora što znači da se vežu za ruralni turizam. Slične oblike ruralnog turizma navodi i drugi autori samo pod drugim nazivima i to: seljački, rezidencijalni, zavičajni, zdravstveni, kulturni, gastronomski, vinski turizam i sl. U ruralnoj turističkoj destinaciji mogu se paralelno razvijati raznovrsni pojavni oblici turizma od kojih jedan može biti dominantan i prepoznatljiv, a drugi mogu nadopuniti ukupnu ponudu destinacije. Suština ruralnog turizma je da urbanizirani ljudi uživaju u ruralnom životnom stilu; oni se povezuju sa ruralnim zajednicama, nalaze idealno, opuštajuće okruženje s pozitivnim iskustvima (Pakurar, Olah, 2008).

Neki autori razmatraju ruralni turizam sa aspekta turističke potražnje te mu daju potpuni značaj na turističkom tržištu. Posjetitelje u ruralni prostor privlači osjećaj slobode i sigurnosti koji mu nudi takav ambijent, uživanje u prirodnim ljepotama uz istovremeni boravak u zdravom i čistom okolišu bez zagađenja od ispušnih plinova kao u gradskim sredinama. To je mjesto gdje se prema njemu odnose prijateljski i s poštovanjem. Ponuda ruralnog turizma svakom gostu je posebno pripremljena odnosno individualna te mu se nastoji kroz različite aktivnosti dočarati i prezentirati način života lokalnog stanovništva. Kao takva uključuje niz fizičkih i duhovnih sadržaja kako bi se gost osjećao kao domaćin te mu se na taj način omogućilo potpuno ispunjenje svih potreba, želja i motiva za dolaskom u destinaciju ruralnog turizma.

U svijetu se prema sadašnjim istraživanjima dolazi do spoznaja da će potražnja za ruralnim turizmom biti sve intenzivnija zbog bijega iz urbanih prostora koji su pod izrazitom koncentracijom stanovništva. Relativno visoke stope rasta, između 10 i 30%, predviđaju se za odlazak u prirodu i posjetu zaštićenim prostorima, za upoznavanjem novih kultura te istraživanjima u okviru pustolovnog turizam (Gartner, 2004), a ti segmenti turističke ponude neizostavni su za daljnji razvoj ruralnog turizma turističkih destinacija koje se žele pozicionirati kao destinacije ove vrste turizma. Uzroke dinamičnog trenda rasta ruralnog turizma Long i Lane (2000) pripisuju osobinama svojstvenim ruralnom okruženju, kao što je osobni kontakt, autentičnost, baština i individualizam, koje sve snažnije utječu na rastuću urbanu populaciju diljem svijeta. Osim toga dinamičnom rastu ruralnog turizma na svjetskoj razini pogoduju sljedeći činitelji: mogućnosti učestalijih relativno kratkih putovanja tijekom godine, veći udio starijeg stanovništva više platežne moći, potreba modernog suvremenog čovjeka za bijegom u prirodu zbog stresnog života u gradu, porast svijesti o nužnom psihofizičkoj aktivnosti, velika potreba za boravkom u opuštenom i mirnom okruženju i brojni drugi činitelji. Međutim, većina autora slaže se sa činjenicom da je u ruralnom turizmu uglavnom riječ o domaćoj turističkoj potražnji (Gartner, 2014; Pesonen et al., 2011) i da se svodi na izletnike kroz jednodnevne ili poludnevne izlete koji vrlo rijetko odsjedaju u smještajnim kapacitetima, a ukoliko i odsjedaju uglavnom se radi o vikend turizmu.

Domaći autori ističu kako je ruralni turizam pokretač niza gospodarskih i izvan gospodarskih aktivnosti u ruralnoj sredini kao što su: uzgoj prirodne i zdrave hrane, poljoprivredna proizvodnja, aktivan odnos prema prirodi (uključivanje turista u poljoprivrednu proizvodnju na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima), povratak prirodnim vrijednostima (boravak na otvorenom u nezagađenoj prirodi) te ambijentalno dočaravanje seoskog života (arhitekture, vegetacije i faune, tradicionalne kulture, nošnje i sl).
Ruralni turizam je taj koji uvelike utječe na ekološku održivost kroz cjelokupni doprinos lokanoj zajednici jer se njegovim poticanjem potpomaže niz pozitivnih ekonomskih i društvenih učinaka unutar područja na kojem se provodi. Iako su vrlo uočljivi i mjerljivi pozitivni ekonomski učinci njegova razvoja kroz ostvarenje dobiti, autori koji istražuju ovo područje napominju da se bez tradicije, običaja, kulture, načina života lokalnog stanovništva ova vrsta turizma se ne bi mogla adekvatno razvijati. Temeljem te tvrdnje u razvoju ruralnih područja treba se fokusirati na promociju turističkog proizvoda kojem je temelj pozicioniranja u odnosu na konkurenciju izvorna i jedinstvena kulturna i prirodna baština nekog područja i čini ih privlačnim posjetiteljima.

Ključni je problem ruralnih destinacija usitnjena ponuda, jer privatni poduzetnici iz straha od konkurencije sami promoviraju i plasiraju svoje proizvode,umjesto da se udruže u klastere i zajedno promoviraju svoju destinaciju. Za razvoj ruralnog turizma izuzetno je važno razvijati promovirati integrirani ruralni proizvod, ulagati u opismenjavanje i obrazovanje lokalnog stanovništva i provesti zajednički marketing ruralnih područja. Stanovništvo u ruralnim područjima u prosjeku je niže obrazovano od onih u urbanim sredinama što ih čini vrlo osjetljivim na konkurenciju od koje zaziru, umjesto da se udruže i postanu jači i prepoznatljiviji.

Iz navedenog pregleda uočljivo je kako se autori fokusiraju na istraživanja različitih obilježja ruralnog turizma. To je potvrdilo i primarno istraživanje u ovoj disertaciji. Međutim, dosada je objavljeno vrlo malo radova iz marketinga ruralnog turizma u kojima bi se razmatralo o načinima prezentiranja turističke ponude ruralnih područja potencijalnim potrošačima odnosno konzumentima turističke ponude ruralnog turizma. Potreba za takvim radovima na tržištu sve je izraženija zbog velike i oštre konkurencije između ruralnih turističkih destinacija, jer ponuda uvelike premašuje potražnju.

Poticanje razvoja ruralnog turizma unapređuje lokalnu i nacionalnu ekonomiju, stvara nova zapošljavanja u sektoru turizma, jača regionalnu samostalnost te osigurava financiranje infrastrukture. Ukoliko se ruralni turizam ravnomjerno i pravilno razvija dovodi do smanjenja razlika u razvijenosti urbanih područja u odnosu na ruralna, poglavito onih koja su već zahvatile depopulacije stanovništva. Kako bi se zaista ostvarili ekonomski i društveni učinci od razvoja ruralnog turizma mora se imati na umu i upravljanje prostorom gdje se on provodi jer nažalost još uvijek se tom aspektu ne pridaje dovoljna pažnja te dolazi do problema prihvatnog kapaciteta u pojedinim ruralnim destinacijama. Iako se jasno postavlja pitanje upravljanja prostorom o tome je vrlo mali broj istraživanja, a najznačajnija su od strane Svjetske turističke organizacije. Haven-Tang i Jones (2012) utvrdili su da se ruralni turizam ponajviše razvija kroz različite oblike, ishitreno i bez pravne osnove što pridonosi tvrdnji kako ova vrsta turizma nije koncipirana u nekom od razvojnih dokumenta na lokalnoj i nacionalnoj razini. Ta teza proizlazi iz prakse gdje glavnina malih poslovnih subjekata i dionika koji su uključeni u razvoj ruralnog turizma nema dovoljnu svijest o upravljanju destinacijom i primjeni strategija razvoja na lokalnoj razini čime bi se olakšalo poslovanje poslovnih subjekta, a istovremeno postigla veća konkurentska prednost i održivost destinacije.

Kroz takav model upravljanja destinacijom održiva destinacija bi bila ona kojoj se razvoj temelji na izvornim vrijednostima, lokalnoj prirodi, očuvanom krajoliku, kulturnim znamenitostima, tradicionalnim zanatima, domaćoj kuhinji i tradicionalnim vještinama i dr. Učinci razvoja ruralnog turizam su bolji ako se u njegov razvoj uključi čim veći broj obrazovanih i specijaliziranih dionika od lokalnog stanovništva, poslovnih subjekata, investitora do javnog sektora.

Generalno turističku ponudu ruralne destinacije čine: mala, disperzirana poduzeća koja ne koriste zajednički marketing i međusobno ne surađuju; čine ju brojne lokalne samouprave koje bi trebale međusobno surađivati u sastavljanju integrirane turističke ponude, što se zasada još ne provodi. U ponudu su uglavnom uključena mala obiteljska poduzeća koja pružaju personaliziranu uslugu posjetiteljima, ali vrlo često u svojoj ponudi imaju ne redovite i ne standardne usluge. Većini ruralnih turističkih destinacija nedostaje upečatljiv i originalan osobni identitet. Ruralna destinacija značajan je prostor za podržavanje tradicionalne ekonomije kroz pružanje usluga smještaja na seoskim obiteljskim gospodarstvima i za proizvodnju lokalnih autohtonih proizvoda i sl.

Ruralni turizam se razvija kao sve važnija vrsta turizma, jer ljude sve više zanima aktivni odmor u prirodi udaljen od urbane sredine. Ruralni turizam kapitalizira prirodne resurse i ruralnu kulturu kao svojevrsnu turističku atrakciju. Ukoliko turističke atrakcije u turističkoj ponudi doprinose poboljšanju dohotka lokalnog stanovništva (poljoprivrednika), ruralni turizam treba promovirati regionalni i ruralni razvitak.

Istraživanja su pokazala da u zemljama Europske unije ruralni turizam kao posebna vrsta turizma ima važnu gospodarsku ulogu, primjerice u Austriji, Sloveniji i Mađarskoj, koje su turistički valorizirale svoje prirodne, kulturne i druge resurse i od različitih oblika ruralnog turizma ostvaruju visoke ekonomske koristi. Za razliku od navedenih zemlja, u Hrvatskoj je ova vrsta turizma vrlo slabo i nedovoljno razvijena, posebno u njenom unutrašnjem dijelu koji nema direktnu povezanost sa morem, a ima izrazito veliki broj prirodnih i kulturnih resursa koji bi trebali biti pokretač razvoja ruralnog turizma.

Ruralni turizam, na razini Vijeća Europe, godine 1986. definiran je kao turizam koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one koje bi se mogle odrediti kao farmerski ili agroturizam. On zadire u dva gospodarska sektora, turizam i poljoprivredu, koji zajedno

oblikuju specifičnu turističku ponudu, koja se može ostvarivati unutar seljačkog gospodarstva ili u seoskoj sredini. Također prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnija obilježja takvog turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija sa domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima.

Turističko seljačko gospodarstvo je domaćinstvo čiji članovi imaju prebivalište na selu, a njihovo privređivanje proizlazi iz vlastite proizvodnje. Ugostiteljsko-turističke usluge su samo dopunska djelatnost osnovnoj proizvodnji seljačkog obiteljskog turističkog gospodarstva i mogu se pružati iz pretežito vlastite proizvodnje. Seljačko domaćinstvo je poljoprivredno gospodarstvo upisano u „Upisnik poljoprivrednika“ sukladno „Zakonu o poljoprivredi“. Ugostiteljske usluge na seljačkom domaćinstvu pružaju se sukladno „Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti“ (MINT,2016).

Pojam 'ruralni turizam' koristi se onda kada je ruralna kultura ključna komponenta proizvoda u ponudi destinacije' (WTO). 'Razlikovna karakteristika turističkih proizvoda ruralnog turizma jest nastojanje da se gostima omogući personalizirana usluga, te da im se približe fizičke i ljudske karakteristike ruralnog područja, i da im se što je više moguće omogući sudjelovanje u aktivnostima, tradicijama i načinu života lokalnih ljudi' (OECD) .

Usprkos određenim nesuglasjima u definicijama, može se konstatirati kako 'ruralni turizam obuhvaća sve turističke usluge/aktivnosti/vidove turizma koje se događaju unutar ruralnih područja, pri čemu se pod ruralnim prostorom podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja, izdvojena poljoprivredna gospodarstva, dok su poljoprivreda i šumarstvo glavne gospodarske aktivnosti' (Ivandić, Kunst, 2015). Obzirom na visoku gustoću naseljenosti u Europi, priroda i kultura su usko povezane, te se iz tog razloga često unutar ruralnog turizma ističe agroturizam (odmor na farmama), turizam u prirodi (nature tourism), zeleni (green) turizam, turizam specijalnih interesa (gastronomija i vino, promatranje biljnog i životinjskog svijeta, itd.), i aktivni odmor (jahanje, biciklizam, šetnje, itd.), te povijesni i kulturni oblici turizma.

Ruralni turizam je sveobuhvatni pojam kojim se označavaju sva turistička kretanja unutar ruralne destinacije, odnosno on obuhvaća različite vrste turizma koji se mogu provoditi u zaštićenim područjima, u šumama, na rijekama, jezerima, planinama, kroz zadovoljavanje

motiva zdravlja, sporta, rekreacije, zabave i dr.. Ruralni turizam može se u turističkoj destinaciji razvijati kao osnovna djelatnost poduzetnika ili kao dodatni izvor zarade za poduzetnike kojima je poljoprivreda ono od čega ostvaruju svoj osobni dohodak. Ukoliko se govori o osnovnoj djelatnosti, projekti ruralnog turizma moraju biti ekonomski održivi, što znači da je potrebno kroz konkretne investicijske projekte dokazati njihovu profitabilnost i ekonomsku efikasnost koje su pretpostavka dugoročne ekonomske održivosti projekata u ruralnom turizmu. Primjerice, to mogu biti mali obiteljski hoteli, ugostiteljske radnje, koje posluju cijelu godinu. Ako se razvijaju kao dopunska djelatnost, projekti u ruralnom turizmu mogu biti u okviru OPG-a zajedno sa poljoprivredom, zanatstvom, i ostalom djelatnošću kao njihova nadopuna. Ova djelatnost se može obavljati sezonski ili tijekom cijele godine.

U mnogim europskim državama stanovništvo koje živi u ruralnim područjima sve više turizam prihvaća kao jednu od solucija za ostvarivanje osobnog dohotka kao i izbor za daljnji opstanak lokalne zajednice na selu. Ruralni turizam u područjima koje nisu pozicionirane kao turističke destinacije na karti turizma u tradicionalnom smislu, razvija se prema dva smjera: s jedne strane on je rezultat poduzetničkih aktivnosti koje su usmjerene na privlačenje posjetitelja, a s druge strane kada dođe da rasta broja posjetitelja na prostoru ruralne destinacije u njima se javlja izrazita potreba za konzumiranjem turističkih usluga koje izravno utječu na povećanje broja poslovnih subjekata i samih aktivnosti u poduzetništvu na razini lokaliteta. Izvjesno je ipak, da se turizam u ruralnim područjima ne može razvijati na način da se lokalna ponuda naprosto prilagodi turističkoj potražnji već se njegov razvoj treba usmjeravati uz maksimalno uvažavanje lokalnih obilježja.

Od samih početaka postojala je tendencija razdvajanja turizma i rekreacije (vremenska dimenzija). Također, naglašavala se razlika između turizma i rekreacije u ruralnim, ali manje ili više urbaniziranim područjima blizu gradova (rural-urban fringe ili rurban koji se često poklapao s zelenim pojasom grada tzv. “Green belt”), te spomenutih aktivnosti u udaljenijim i izoliranijim ruralnim područjima. Slobodno vrijeme tijekom vikenda i državnih praznika najčešće je bilo provedeno u ruralnim područjima, a godišnji odmori u primorskim ili planinskim odmarališnim centrima. No s vremenom i novim značajnim impulsom – većim financijskim sredstvima namijenjenim slobodnom vremenu – turizam u ruralnim krajevima dobiva i veće ekonomsko značenje jer se sve više produžuje vrijeme provedeno u ruralnim područjima u svrhu rekreacije ili odmora. Zanimljivo je istaknuti da su brojna istraživanja

pokazala veću sklonost obrazovanijih ljudi za provođenjem odmora u ruralnim krajevima, baš kao i veći broj muškaraca koji, za razliku od žena, žele odmor provesti na selu (Lukić,2005).
U posljednjih dvadesetak godina ruralni turizam postao je sve važnijim dijelom integrirane turističke ponude, ali i važnim segmentom turističke prepoznatljivosti i pozicioniranosti mnogih zemalja. Temelj njegova izučavanja i razvoja u većini turističkih zemalja pa i u Hrvatskoj je institucionalno-pravni okvir u kojem se ruralni turizam odvija, uključujući i terminologiju koja ga karakterizira. Navedenu tezu može se potvrditi i statističkim pokazateljima prema Eurostatu kada je riječ o korištenoj poljoprivrednoj površini, u Francuskoj i Španjolskoj nalazio se najveći udio poljoprivrednih zemljišta skupine država EU-28, odnosno 15,9 % i 13,3 % udjela, a udjeli Ujedinjenog Kraljevstva i Njemačke bili su oko 10,0 %. Nasuprot tomu, Rumunjska je imala najveći broj poljoprivrednih gospodarstava (3,6 milijuna) i tamo se nalazila jedna trećina (33,5 %) svih poljoprivrednih gospodarstava u EU-28. Poljska je imala drugi najveći udio poljoprivrednih gospodarstava (13,2 %), što je dosta više od Italije (9,3 %) i Španjolske (8,9 %) (Eurostat,2017).

U većini europskih zemalja posvećuje se izrazita pažnja razvoju ruralnog turizma, a posebno razvoju agro ili farm turizma, tj. turizma na seoskim gospodarstvima. Vrlo je teško brojčano prikazati postojeće i realno stanje pojavnih oblika zbog toga što države ne vode odvojenu evidenciju za svaki oblik turizma pojedinačno već su svi kumulativno uključeni u ukupnu masu turističkih kretanja. Razvijenost ruralnog turizma najčešće se prikazuje kroz pregled broja poslovnih subjekata koji su registrirani za obavljanje turističkih usluga. U Italiji i Velikoj Britaniji koje su vodeće zemlje ruralnog turizma broj poslovnih subjekata koji su osnovani za potrebe obavljanja djelatnosti turizma na ruralnom području je dvostruko porastao od 80-ih godina prošlog stoljeća. Na konferenciji EuroGites (Europske federacije agro i ruralnog turizma) održanoj 2003. godine u Španjolskoj, rečeno je da na teritoriju Europe posluje preko 200,000 davatelja usluga u agro i ruralnom turizmu. Dane su procijene prema kojima u područjima izvan gradova Europe receptivni smještajni kapaciteti na seoskim gospodarstvima, u privatnim objektima i malim obiteljskim hotelima ostvaruju direktnu turističku potrošnju na godišnjoj razini u iznosu od oko 12,000 mil eura. Pošto ruralni turizam ima višestruke efekte i daje dodanu vrijednosti, on ostvaruje ukupan prihod od 26,000 milijardi eura u europskoj ruralnoj ekonomiji. Važno je za naglasiti da se procijene odnose i na udio zaposlenih koji su izravno i posredno vezani za djelatnost turizma gdje on sudjeluje sa 500,000 radnih mjesta. Kada se u te procjene uključe poludnevni i jednodnevni izleti, a

moramo uzeti u obzir da i svi subjekti nisu registrirani već neki radi i u okviru „sive ekonomije“, procjenjuje se da ukupan utjecaj ruralnog turizma u europskim ruralnim regijama prelazi 65,000 mil eura; taj broj ekvivalentan je BDP države kao što je Mađarska koja ima 10 milijuna stanovnika ili dvostruko više od ukupnih turističkih prihoda Francuske.

Austrija je zemlja koja ima vodeće mjesto u pogledu agro-turizmu s oko 15,000 registriranih seoskih turističkih gospodarstava koja nude ukupno 170,000 kreveta. Agro-turizam ruralne Italije čini izrazito brz segment turističke ponude te zemlje. Procjenjuje se da je u 2000. godini u Italiji registrirano ukupno 9,314 agro-turističkih domaćinstava, i to uglavnom u Toskani (21%) i Bolzanu (21,4%) s cca 130,000 kreveta. U Francuskoj se svega 2,8 % vlasnika seoskih gospodarstava bavi pružanjem turističkih usluga (20,000), za razliku od Švicarske u kojoj je, prema procjenama, tijekom 1995.godine preko 75% od ukupnog broja registriranih seoskih gospodarstava primalo dohodak po osnovi bavljenja turizmom. U Velikoj Britaniji je tijekom 2001. godine čak oko 65% od ukupnog broja seoskih gospodarstava bilo angažirano u netradicionalnim poljoprivrednim aktivnostima. U Španjolskoj oko 14,000 seoskih gospodarstava nudi turističke usluge, što čini svega 0,5% od ukupnog broja seoskih gospodarstava. 2003. godine u Sloveniji je registrirano preko 500 seoskih gospodarstava koja su nudila neki oblik turističkih sadržaja i usluga. Od toga broja, njih 190 nudi usluge smještaja u više od 3,000 kreveta. U Mađarskoj ukupni smještajni kapaciteti na seoskim gospodarstvima iznose oko 10,000 kreveta, dok je u Poljskoj registrirano oko 7,400 seoskih gospodarstava koji nude smještaj turistima na ukupno 126,000 kreveta. U Nizozemskoj, tijekom 2003. godine gotovo 2,500 vlasnika seoskih gospodarstava, odnosno 3% od ukupnog broja iznajmljuje smještaj turistima (Lukić,2005).

Politike mnogih zemalja sve veći akcent stavljaju na razvoj ruralnog turizma, a poglavito na turizam koji se odvija na farmama te u okviru poljoprivrednih gospodarstava jer time žele postići ravnomjernu raspodjelu stanovništva koje uvelike odlazi sa ruralnog prostora zbog nedostatka vlastitih izvora dohotka i ponovne uporabe ruralnog prostora za poljoprivredne namjene s ciljem unaprjeđenja globalnog društvenog i ekonomskog razvoja ruralnih područja. Zemlje sa teritorija Europe još uvijek nemaju posebnu zakonsku regulativu koja se direktno tiče razvoja ruralnog, odnosno agro-turizma. Iznimka je Italija te Velika Britanija. U Italiji je agro turizam po prvi put reguliran već 1985. god. Pravilnikom br. 739, dok je u veljači 2006. donesen novi Zakon o agro-turizmu te niz pravilnika i zakona koji reguliraju pitanja u svezi s tim područjem. U Velikoj Britaniji problematika ruralnog razvoja (kao i ruralnog turizma)

regulirana je na razini pojedinih regionalnih vlada; u Engleskoj Countryside and Rights of Way Act/2000, a u Škotskoj Land Reform Act/2003.

U većini zemalja postoje i različite organizacije zadužene za razvoj ruralnog turizma, kao npr: u Belgiji "The Non-profit Association of Rural Tourism", te regionalne organizacije zadužene za razvoj agro-turizma kao npr. u Valoniji "Accueil Champetre" i Gites de Wallonie", u Flandriji "Vlaamse Federatie voor Hoeve-en Plattelandstoerisme". U Velikoj Britaniji skrb za ruralni razvoj povjerena je organizaciji pod nazivom "Department for Environment, Food and Rural Affairs" (DEFRA) . Najznačajnija organizacija ruralnog turizma u Austriji je "Urlaub am Bauernhof ", osnovana 1990. uz potporu Ministarstva poljoprivrede i gospodarstva. Italija nema krovnu organizaciju zaduženu za razvoj ruralnog turizma. Postoje čak tri institucije: Turismo Verde, koju je osnovala Poljoprivredna federacija, zatim Agriturist te Terra Nostra, koje razvijaju aktivnosti na nacionalnoj razini, ali prilično fragmentirano i s ograničenim efektima.

Edukacija poduzetnika u ruralnim područjima provodi se u gotovo svim analiziranim zemljama. Primjerice u Austriji edukaciju ruralnog stanovništva organizira Ministarstvo poljoprivrede i gospodarstva i to posredstvom Nacionalnog instituta za edukaciju odraslih . U Italiji svaka od 20 administrativnih regija ima priličnu autonomiju u donošenju odluka u svezi s poljoprivredom i edukacijom. Postoji cijeli niz institucija koje nude stručno usavršavanje farmera, ali i nezaposlenih osoba koje žive u ruralnim područjima. Glavni instrument agro-turističkog razvoja u Italiji predstavljaju Ruralni razvojni planovi (i Piani di Svilupppo Rurale). U tim planovima definira se cijeli niz općih pitanja, posebno različitih mjera usmjerenih podršci ruralnim poduzetnicima. Među tim mjerama posebno se ističu one namijenjene poboljšanju agro-turizma.

Vlasnici poljoprivrednih imanja u Austriji dobivaju poticaje i potpore u okviru novčanih izvora od strane države i regionalnih uprava, a ujedno im se nude i povoljni krediti te subvencije kao i porezne olakšice. Krovna organizacija ruralnog turizma Austrije je Urlaub am Bauernhof koja izuzetno dobra upravlja promocijom agro-turizma te zemlje. Brend destinacije "Urlaub am Bauernhof" prezentira se kroz sve medije te je na taj način postala liderom ruralnog turizma.

Kroz prikazan pregled dostupnih sekundarnih izvora informacija potvrđuje su ranije navedene teze, a to je da većina europskih država, posebno zemalja članica Europske unije, vode agresivnu i snažnu ruralnu politiku jer time daju zaključiti kako poljoprivredu ali i ruralni turizam skupa smatraju jednim od ključnih prednosti za vraćanje života u ruralno područje.

3. ZAJEDNIČKA POJOPRIVREDNA POLITIKA EU

3.1. Ciljevi zajedničke poljoprivredne politike

Ciljevičke Zajedničke poljoprivredne politike definirani su prema članku 39 Ugovora o radu Europske unije (Savjetodavna služba, 2017):

- podizanje poljoprivredne produktivnosti promicanjem tehničkog napretka, racionalnog razvoja poljoprivredne proizvodnje i optimalnog korištenja proizvodnih faktora, posebno radne snage.
- Osiguravanje životnog standarda za poljoprivrednu populaciju, osobito podizanje primanja osoba koje se osobno bave poljoprivredom.
- Stabilizacija tržišta.
- Sigurnost opskrbe tržišta.
- Osiguranje poljoprivrednih proizvoda za potrošače po razumnim cijenama.

CAP se financira iz sredstava Europskoga fonda za jamstva u poljoprivredi[9] i Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD) (Savjetodavna služba, 2017).

Prva dva cilja u vezi su s osiguranjem dobiti poljoprivrednika[10]. Težnja utemeljenja Zajedničke poljoprivredne politike uvijek je bila da se mjerama i instrumentima za provođenje ove politike, dohodak zaposlenih u poljoprivredi izjednači s dohotkom zaposlenih u drugim gospodarskim granama, a što se nikada nije postiglo u cijelosti. Stabilnost tržišta i dostupnost ponude isto su tako povezani. Zanimljivo je navesti da su mjere za stabiliziranje tržišta znale u više navrata rezultirati smanjenjem prodajnih cijena što je pogađalo zarade

[9] European Agricultural Guarantee Fund - EAGGF

[10] U pozadini povećanja produktivnosti kroz promicanje tehnološkog napretka i optimalnog korištenja radne snage, kao polazišta, stoji povećanje zarada osoba zaposlenih u poljoprivredi i razuman životni standard ruralnog stanovništva, kao ishod.

poljoprivrednika, a razumne cijene za potrošače obvezno nisu značile i najnižu odnosno najpovoljniju cijenu proizvoda.

Ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike na taj način nastoje pomiriti suprotne interese proizvođača i potrošača pritom vodeći računa o ravnoteži tržišta na kojima djeluju i jedni i drugi. Isto tako, oni formiraju ravnotežu između gospodarsko-političkih, gospodarsko-socijalnih i socijalno-političkih čimbenika koje vlade tretiraju pri oblikovanju poljoprivrednih politika te ih nije moguće istovremeno postići. S druge strane, ne postoji hijerarhija između predmetnih ciljeva te stoga institucije EU u zavisnosti od strateških prioriteta Unije, stanja na unutrašnjem tržištu te ekonomsko-političkih okolnosti privremeno daju prioritet određenoj grupi ciljeva. Običaj Suda pravde Europske unije ima veliki broj slučajeva gdje se ukazuje na ovaj problem i navodi potreba za usklađenim pristupom i ravnotežom, a kako bi se onemogućilo postizanje ciljeva općenito (McMhanon, 2007).

Odabir mjera za postizanje ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike nužno je staviti u pogledu st. 2 istog članka 39 koji u prvom redu zadužuje Europsku komisiju da pri kreiranju Zajedničke poljoprivredne politike i posebnih metoda njegove primjene vodi brigu o:

- specifičnoj naravi poljoprivredne djelatnosti koja se javlja iz socijalne strukture poljoprivrede te iz strukturnih i prirodnih razlika među različitim poljoprivrednim regijama;
- potrebi postupnog izvršavanja odgovarajućih prilagođavanja;
- činjenici kako poljoprivreda u članicama EU predstavlja segment koji je blisko povezan s privredom općenito.

Pošto je politika širenja postajala sve značajnija, tako je bilo sve teže oblikovati mjere koje bi bi odgovarale ovom stavu. Ipak, Europska unija se i ovdje pokazala jedinstvenim autoritetom jedinstvene politike u cijelom svijetu, tako da danas poznajemo njenu dvostruku strukturu, zahtjeve unakrsne usklađenosti i obveznu modulaciju[11].

Revizijom osnivačkih Ugovora, Zajednička poljoprivredna politika je pozicionirana pred nove mogućnosti, u pogledu:

[11] Preusmjeravanje sredstava iz prvog u drugi stup Zajedničke poljoprivredne politike.

- zapošljavanja i socijalne zaštite - član 9. Ugovora iz Lisabona: Pri utvrđivanju i provođenju svojih politika i aktivnosti, EU uzima u obzir zahtjeve povezane s promicanjem visokog nivoa zapošljavanja, garancijom dovoljne socijalne zaštite, borbom protiv društvene isključenosti te visokim nivoom obrazovanja, osposobljavanja i zaštite zdravlja ljudi;
- okoliša - član 11. Ugovora iz Lisabona: Zahtjevi u pogledu zaštite okoliša moraju se uključiti u utvrđivanje i provođenje politika i aktivnosti Unije, posebno s ciljem promicanja održivog razvoja;
- zaštite potrošača - član 12. Ugovora iz Lisabona: Zahtjevi zaštite potrošača uzimaju se u obzir pri utvrđivanju i provođenju ostalih politika i aktivnosti Unije;
- dobrobiti životinja - član 13 . Ugovor iz Lisabona: U oblikovanju i provedbi politika Unije u području poljoprivrede, ribarstva, prijevoza, unutrašnjeg tržišta, istraživanja i tehnološkog razvoja te istraživanja svemira, Unija i države članice, punu pažnju posvećuju zahtjevima za dobrobit životinja, istovremeno poštujući zakonodavne i druge odredbe te običaje država članica, posebno u odnosu na vjerske obrede, kulturne tradicije i regionalnu baštinu;
- javnog zdravlja - član 168. Ugovora iz Lisabona: U utvrđivanju i provođenju svih politika i aktivnosti Unije, osigurava se visoka razina zaštite zdravlja ljudi, te
- ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije - član 174. Ugovora iz Lisabona: Radi promicanja svojeg sveukupnog skladnog razvoja Unija razvija i provodi aktivnosti koje vode jačanju njezine ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Unija će osobito nastojati smanjiti razlike među različitim regijama i zaostalost regija u najnepovoljnijem položaju. Među dotičnim regijama posebna se pozornost poklanja ruralnim područjima, područjima zahvaćenima industrijskom tranzicijom i regijama koje su izložene ozbiljnim i trajnim prirodnim ili demografskim poteškoćama, kao što su najsjevernije regije s vrlo niskom gustoćom naseljenosti te otoci, pogranične i planinske regije.

3.2. Zajednička organizacija poljoprivrednih tržišta

Kao što je i Ugovorom iz Lisabona utvrđeno, provedba ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike zasniva se na kreiranju zajedničkog formiranja tržišta poljoprivrede, koja u ovisnosti od tipa proizvoda može dobiti sljedeće forme (sukladno članu 40, st. 1.):

- zajednička pravila o konkurentnom nadmetanju;
- nužna koordinacija raznih organizacija tržišta zemalja članica EU;
- organiziranje europskog tržišta.

Zajednička organizacija tržišta može obuhvaćati sve mjere nužne za ostvarivanje ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike, a posebno sljedeće (sukladno članu 40, st. 2.):

- određivanje cijena;
- potporu proizvodnji i prodaji raznih vrsta proizvoda;
- sustave spremanja i prijenosa;
- zajedničke mehanizme stabilizacije kako uvoza tako i izvoza.

Zajednička organizacija tržišta usmjerena je na ostvarivanje i ralizaciju ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike te ista ne uključuje bilo kakvu vrstu diskriminacije kod proizvođača odnosno potrošača u Europskoj uniji. Svaka zajednička politika određivanja cijena zasniva se na zajedničkim interesima i jedinstvenim metodama procjene. U smislu odabira među tri alternativne opcije zajedničke organizacije poljoprivrednih tržišta, originalni tvorci Zajedničke poljoprivredne politike mogli su birati između ostala dva, pošto prva alternativa – zajednička pravila o konkurentnosti nije u skladu s ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike, jer u istu poziciju smješta kako poljoprivredne tako i industrijske proizvode, na taj način postajući suprotstavljena odredbi Ugovora u vezi primjene pravila konkurencije na proizvodnju i distribuciju poljoprivrednim proizvodima. Kao razumno odnosno najbolje rješenje za dosezanje ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike odabran je oblik zajedničke organizacije europskog tržišta. Osnivanje prvih organizacija te vrste 1962. godine uzima se kao trenutak stvaranja Zajedničke poljoprivredne politike (Memišević, 2014).

3.3. Reforme zajedničke poljoprivredne politike

Počeci Zajedničke poljoprivredne politike ocijenjeni su visokim cijenama poljoprivrednih proizvoda, garanciji pravednog životnog standarda poljoprivrednika, jakim tržišnim intervencijama kao temeljne stabilnosti tržišta te dugo kritiziranim mjerama protekcionizma u trgovini s trećim ekonomijama u cilju zaštite europskih poljoprivrednika od eksterne konkurencije. Zajednička politika cijena temeljila se na tri cjenovne skupine i to (Memišević, 2014):

- ciljanoj cijeni;
- krajnjoj donjoj cijeni i
- interventnoj cijeni.

Ciljana cijena nije ništa drugo nego indikativna tržišnu cijena za proizvođače i gornju granicu u segmentu koje se očekuje da će tržišna cijena imati fluktuacije, a definirana je odlukom Vijeća. Ovdje se govori o teoretskoj cijeni za koju se pretpostavljalo da će cijena koju poljoprivrednici ostvare na tržištu biti na toj ili nešto manjoj razini. Prag cijena predstavlja minimalnu uvoznu cijenu utvrđenu odlukom Vijeća kao jednakost ciljanoj cijeni na ulazu u EU, a razliku između ciljane i prag cijene predstavljali su unutarnji troškovi transporta. Prag cijena je osiguravala da uvoz poljoprivrednih proizvoda iz trećih država na tržište Unije ne rezultira cijenama koje bi mogle ugroziti interventnu cijenu. Kako bi se postiglo da cijena uvoznih dobara u skladu s načelom prednosti Zajednice bude viša u odnosu na cijenu poljoprivrednih proizvoda iz Unije, primjenjivale su se promjenjive uvozne pristojbe, kao razlika cijene na svjetskom i unutarnjem tržištu. U slučaju izvoza poljoprivrednih proizvoda porijeklom iz Zajednice primjenjivale su se izvozne naknade. Interventna cijena predstavlja cijena po kojoj su intervencijske agencije u zemljama članicama EU vršile otkup poljoprivrednih proizvoda te se smatra minimalnom zajamčenom cijenom određenom na razini nižoj za 10%-20% od ciljane odnosno targetirane cijene. Interventne agencije obavljale su otkup poljoprivrednih proizvoda po ovoj cijeni u slučaju da tržišna cijena padne na razinu ili ispod razine interventne cijene, uklanjajući neke količine s tržišta i sprečavajući daljnji pad cijena. Preostale količine plasirale su se na svjetsko tržište uz velike izvozne subvencije[12] (Memišević, 2014).

Ovakva cjenovna politika bila je na meti osuda kako u samoj Zajednici tako i u međunarodnim i svjetskim krugovima u kojima je vladalo mišljenje da je Europska zajednica protekcionistička, da slijedi politiku autarkije te da promiče damping.

Do polovice 80-ih godina prošlog stoljeća, izdvajanja za Zajedničku poljoprivrednu politiku bilježila su rastući trend[13], a s tim u vezi rasli su i viškovi poljoprivrednih proizvoda koje tržište nije moglo apsorbirati. S namjerom ograničenja ponude uvedene su stabilizacijske mjere poput kvota za proizvodnju vina, šećera i mlijeka te mjere za unaprjeđenje

[12] The basic mechanisms of European Community (EC) farm policy, 1990.
[13] Dosežući i do 70% ukupnog budžeta Zajednice

poljoprivrednih struktura. U isto vrijeme, prilivi u zajednički budžet na osnovu carina i poljoprivrednih pristojbi smanjeni su kao rezultat smanjivanja carinskih stopa i postizanja samodostatnosti u proizvodnji hrane. Iz svega navedenog pokrenuta je rasprava o takozvanim vlastitim resursima Zajednice. Stupanjem na snagu Jedinstvenog europskog akta, proračun Zajednice dodatno je bio opterećen izdvajanjima za strukturne mjere koje su imale za cilj ujednačiti razvoj različitih regija u Zajednici, između ostalog i kroz mjere financirane iz odjela usmjeravanja Europskog poljoprivrednog fonda. U međuvremenu je došlo do institucionalne krize u pogledu odlučivanja u vezi proračuna Zajednice što je rezultiralo odlaganjem usvajanja budžeta za nekoliko mjeseci 1987. godine (Memišević, 2014).

Motivirana nastalim problemima, Europska komisija predložila je, a Europsko Vijeće u veljači 1988. godine odobrilo prijedlog reforme za stabilizaciju proračuna, poznatiji kao Delorsov paket I. Paketom su predložene mjere za racionalizaciju izdvajanja sredstava za Zajedničku poljoprivrednu politilu, uvedena je proračunska disciplina, sustav vlastitih resursa te je predložena reforma strukturnih fondova, uključujući i odjel usmjeravanja fonda za poljoprivredu (Memišević, 2014).

Navedene stabilizacijske mjere predložene Delorsovim paketom I nisu pružile željene rezultate. Proračunska izdvajanja za poljoprivredu i dalje su bila visoka, a viškovi osnovnih poljoprivrednih proizvoda nastavili su s rastom, posebno u segmentu žitarica i stočarstva. Dodatni problem predstavljala je neravnomjerna raspodjela potpore poljoprivrednicima, obzirom da je 80% potpore uživalo 20% velikih poljoprivrednih poduzeća, čime je opstanak malih obiteljskih farmi doveden u pitanje. Nastojeći da odgovori na ove probleme, u prosincu 1990. godine tadašnji Europski povjerenik za poljoprivredu sa svojim timom počeo je raditi na novoj reformi Zajedničke poljoprivredne politike.

Na osnovu navedenog, Macsharryeva reforma uvodi sljedeće elemente u Zajedničke poljoprivredne politike (Memišević, 2014):

- kontinuirano smanjenje cijena žitarica [14] uz kompenzaciju gubitaka u dohotku u pogledu izravnih plaćanja po hektaru svim proizvođačima po načelu pune i parcijalne kompenzacije;

[14] Za 30% u periodu od tri godine

- izravna plaćanja po hektaru uvjetuju se stavljanjem na stranu poljoprivrednog zemljišta i mjerama ekstenzifikacije. Razine potpore po hektaru ovisna je od tržišnih okolnosti i produktivnosti. Korespondirajući režim primijenit će se na uljarice i proteine;
- jačanje uloge poljoprivrednika u smislu zaštite okoliša i očuvanja sela uz promicanje okolišno prihvatljivih metoda poljoprivredne proizvodnje;
- uvjetovanje isplate izravne potpore uvođenjem okolišno prihvatljive poljoprivredne prakse u slučaju da primjena intenzivnih proizvodnih metoda uzrokuje probleme s okolišem;
- uvođenje dugoročnog programa ostavljanja po strani poljoprivrednog zemljišta u cilju pošumljavanja i zaštite okoliša;
- unaprjeđenje mjera potpore za ranije povlačenje.

Macsharryeva reforma ostat će upamćena kao prva bitna reforma Zajedničke poljoprivredne politike, jer je predloženim mjerama djelovala na uzroke pojave viškova proizvoda na tržištu po prvi put uvodeći mjere izravne potpore i intenzivirajući mjere obveznog stavljanja po strani poljoprivrednog zemljišta kod velikih poljoprivrednih proizvođača.

Agenda 2000 implementirala je novi europski model poljoprivrede temeljen na sljedećim ciljevima[15] (Memišević, 2014):

- konkurentan poljoprivredni sektor koji se vremenom može suprotstaviti svjetskom tržištu bez prekomjernih poticaja, obzirom da su posticaji sve manje prihvatljivi na međunarodnom planu, a posebno oni vezani za proizvodnju. U ovom smjeru kretalo se razdvajanje potpore od proizvoda i preusmjeravanje iste prema proizvođaču;
- pravedan životni standard i stabilni prihodi poljoprivrednika;
- proizvodni metodi koji su zdravi i okolišno prihvatljivi te sposobni da osiguraju ponudu kvalitetnih i sigurnih proizvoda u skladu sa zahtjevima javnosti;
- različite oblike poljoprivrede, bogate u tradiciji koje nisu samo proizvodno orijentirane te teže održati vizualni izgled sela kao i živuću i aktivnu ruralnu zajednicu, generirajući i održavajući zaposlenost u ruralnim područjima;
- jednostavnija i razumljivija poljoprivredna politika koja uspostavlja jasnu liniju podijele između odluka koje se donose na razini EU i na razini država članica;

[15] Proposals for Council regulations (EC) concerning the reform of the common agricultural policy, 1998

- poljoprivredna politika koja izdatke za njezino financiranje opravdava uslugom koju društvo očekuje da će poljoprivrednici pružiti.

Europski model poljoprivrede osmišljen je tako da osigura zarade poljoprivrednicima, održavajući ih stabilnim, koristeći instrumente tržišne organizacije i kompenzacijskih plaćanja. Naglasak je stavljen na višefunkcionalnoj prirodi poljoprivrede u smislu čimbenika kao što su gospodarstvo, okoliš i očuvanje ruralnih područja.

Poštujući načela početkom 2003., tadašnji europski predstavnik za poljoprivredu Franz Fischler izašao je s prijedlogom reforme koja je u cijelosti promijenila okvire Zajedničke poljoprivredne politike. Uvedena su izravna plaćanja koja nisu bila vezana za proizvodnju, istaknut je značaj politike ruralnog razvoja obogaćena elementima različitosti, brige o okolišu, javnom zdravlju i sl. Na ovaj način uspješno je završen projekt koji je započet prije više od 10 godina.

Ključni elementi reformirane Zajedničke poljoprivredne politike su[16] (Memišević, 2014):

- jedinstvena plaćanja po farmi, neovisna o proizvodnji uz mogućnost zadržavanja ograničene razine plaćanja kako bi se spriječilo napuštanje proizvodnje određenih poljoprivrednih kultura. Za nove države članice EU uvode se pojednostavljeni model shema jedinstvenih plaćanja po površini. Potpora poljoprivrednicima u okviru shema jedinstvenih plaćanja može biti zasnovana na povijesnom, regionalnom ili kombinaciji ova dva modela;
- obvezno uvjetovanje isplate izravne potpore zadovoljavanjem standarda u pogledu okoliša, sigurnosti hrane, javnog zdravlja, zdravlja bilja i zdravlja i dobrobiti životinja, kao i održavanjem poljoprivrednog zemljišta u dobrim poljoprivrednim i okolišnim uvjetima. Ovo načelo poznato je kao načelo unakrsne usklađenosti;
- jačanje politike ruralnog razvoja kroz povećanje udjela proračunskih izdataka za ovaj stup Zajedničke poljoprivredne politike u ukupnim izdacima proračuna Europske unije namijenjenih poljoprivredi te uvođenjem mjera za promicanje očuvanja okoliša, sigurnosti hrane i dobrobiti životinja kao potpora proizvođačima u dostizanju standarda dobre poljoprivredne i proizvođačke prakse;

[16] Recent evoluation of the Common Agricultural Policy (CAP): state of play and environmental potential, 2005.

- reduciranje izravnih plaćanja kroz mjere obvezne modulacije za velike farme u korist jačanja politike ruralnog razvoja;
- implementiranje mehanizma financijske discipline s namjerom korekcije proračunskih izdataka za poljoprivredu do 2013.;
- revizija drugog elementa prvog stupa Zajedničke poljoprivredne politike – tržišne politike kroz: asimetrično smanjivanje cijena u segmentu mlijeka te zadržavanja kvota za mlijeko do 2015. godine, zatim educiranja mjesečnog povećanja u sektoru žitarica za polovicu uz zadržavanje interventnih cijena na postojećoj razini te reformi u sektoru riže, pšenice, orašastog voća, krumpirovog škroba i hrane za životinje.

Fishlerova reforma pružila je odgovor na pitanja održavanja konkurentnosti poljoprivrednog sektora Europske unije na unutarnjem i eksternom tržištu. Isto tako, uvođenjem shema izravnih plaćanja koja nisu vezana za proizvodnju otklonjeni su razlozi dugogodišnjih kritika na protekcionizam i neprihvatljivost mjera Zajedničke poljoprivredne politike u okviru Svjetske trgovinske organizacije. Poljoprivrednicima je po prvi puta pružena stvarna prilika da proizvode sukladno sa zahtjevima tržišta, čime je spriječena pojava viškova, a što je desetljećima unatrag bio ključni izazov Europske komisije u ovom sektoru (Memišević, 2014).

Ključni rezultati projekta pojednostavljenja Zajedničke poljoprivredne politike bili su usvajanje jedinstvene Uredbe o zajedničkoj organizaciji tržišta 2007. te nove Uredbe o shemama izravnih plaćanja, a proces pojednostavljivanja Zajedničke poljoprivredne politike nastavljen je i u razdoblju od 2006. do 2013.

Reforme provedene u razdoblju 1992-2003. temeljno su izmijenile prirodu Zajedničke poljoprivredne politike. Prateći rezultate reforme iz 2003. godine, Europska komisija je tijekom 2007. pokrenula diskusije o unaprjeđenju rješenja uvedenih istom, ali ne sa ciljem da ulazi u novi proces radikalnih izmjena, već da postojeće instrumente obogati kako bi bolje odgovorila novim izazovima ovoga stoljeća. Rezultat ovih diskusija poznat je kao Zdravstvena provjera, koja je dogovorena u studenom 2008., a njena namjera bila je adresirati sljedeće: (Memišević, 2014):

- kako učiniti sheme jedinstvenih plaćanja učinkovitijim i jednostavnijim, posebno imajući u vidu alternativne modele za uvođenje ovih shema[17];
- kako učiniti instrumente potpore tržištu, originalno osmišljene za države osnivače Europske unije, još uvijek relevantnim u rastućoj globalizaciji u svijetu i EU od tada 27 država članica te
- kako reagirati na nove izazove u vezi klimatskih promjena, rastuće potrošnje biogoriva, upravljanja vodama, korištenja obnovljivih izvora energije, zaštite biodiverziteta, pritom se prilagođavajući novim rizicima[18].

Debata o novoj reformi Zajedničke poljoprivredne politike poznatijoj pod nazivom „CAP post 2013“ pokrenuta je u travnju 2010. godine. Namjera nove reforme je prilagoditi poljoprivredu ekonomskim, okolišnim i teritorijalnim izazovima 21. stoljeća Europske unije, a Zajedničku poljoprivrednu politiku staviti u kontekst dostizanja ciljeva Strategije za pametan, održiv i uključen rast „Europa 2020“. Kako se Zakon poljoprivredne politike stavlja pred zahtjeve samodostatnosti u proizvodnji hrane, održivog upravljanja prirodnim resursima i klimatskim promjenama te uravnoteženog teritorijalnog razvoja, to nova reforma kao ciljeve postavlja jačanje konkurentnosti, unaprjeđenje održivosti i veću učinkovitost u provođenju ove politike promičući čvršću integraciju i fleksibilnost u primjeni instrumenata u okviru dva stupa Zajedničke poljoprivredne politike (Memišević, 2014).

Konačni politički dogovor Europske komisije, Vijeća i Parlamenta o novoj reformi postignut je 2013., kada su usuglašeni stavovi o pitanjima koja su ostala neriješena nakon političkog dogovora od 26. lipnja. Nova reforma uvela je velike novosti u oba stupa Zajedničke poljoprivredne politike.

Propisi koji reguliraju reformiranu Zajedničku poljoprivrednu politiku objavljeni su u Službenom glasniku Europske unije u prosincu 2013. godine (Memišević, 2014):

- Uredba (EU) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o potpori ruralnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1698/2005

[17] Historijski, regionalni, kombinirani, sheme plaćanja po površini za nove zemlje članice.
[18] Preparing for the "Health Check" of the CAP reform, 2007.

- Uredba (EU) br. 1306/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o financiranju, upravljanju i nadzoru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage uredbi Vijeća (EEZ) br. 352/78, (EZ) br. 165/94, (EZ) br. 2799/98, (EZ) br. 814/2000, (EZ) br. 1290/2005 i (EZ) 485/2008
- Uredba (EU) br. 1307/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju pravila za izravna plaćanja poljoprivrednicima u programima potpore u okviru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 637/2008 i Uredbe Vijeća (EZ) br. 73/2009
- Uredba (EU) br. 1308/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o uspostavljanju zajedničke organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda i stavljanju izvan snage uredbi Vijeća (EEZ) br. 922/72, (EEZ) br. 234/79, (EZ) br. 1037/2001 i (EZ) br. 1234/2007.

3.4. Značaj zajedničke poljoprivredne politike za Republiku Hrvatsku

Ulaskom u Europsku uniju, Republika Hrvatska priključila se zajednici od oko 14 milijuna poljoprivrednih proizvođača koji skupa sa zaposlenicima unutar prehrambene industrije predstavljaju oko 7% cjelokupne zaposlenosti Europske unije te u omjeru od 6% pridonose bruto domaćem proizvodu Europske unije (Jurišić, 2013).

Određeni pokazatelji direktno ukazuju na slabe točke kojima bi se poljoprivredna politika morala što prije pozabaviti ako se želi održati sektor i bolje pozicionirati na europskoj sceni – nedostatna ekonomija obujma, neodgovarajuća struktura proizvodnje, niski prinosi kod većine gospodarstava, visoki troškovi proizvodnje, problematičan plasman proizvoda. Mehanizmi Zajedničke poljoprivredne politike odgovaraju potrebama i nude rješenja za rješavanje problema hrvatske poljoprivrede i ruralnih područja mjerama ruralnog razvoja, no uspjeh će ovisiti o administrativnim kapacitetima centralne administracije, lokalne administracije i ustanova u poljoprivredi te svakako interesu i financijskim kapacitetima eventualnih korisnika (Jurišić, 2013).

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE SEKTORA POLJOPRIVREDE U REPUBLICI HRVATSKOJ U ODNOSU NA EUROPSKU UNIJU

4.1. Podaci i metodologija istraživanja

Podaci u ovom istraživanju prikupljani su iz elektroničke baze podataka Svjetske banke (World Bank, 2017). Svi podaci su grupirani a potom i obrađeni u statističkom programu SPSS. Podaci se prvenstveno odnose na postotni udio poljoprivrednog sektora u bruto domaćem proizvodu Hrvatske, Njemačke i EU, stopu rasta poljoprivrednog sektora RH, Njemačke i EU, stopu rasta ruralnog stanovništva i postotak ruralnog stanovništva u odnosu na ukupno stanovništvo RH, Njemačke i EU.

4.2. Analiza poljoprivrede u RH, Njemačkoj i EU

U Tablici 1. prikazan je postotni udio poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu Hrvatske, Njemačke i Eurpske unije za razdoblje od 2010. do 2016. godine. Iz navedenih podataka da se zaključiti da udio poljoprivrednog sektora u BDP-u kako Njemačke tako i Hrvatske i EU u konstantnom padu.

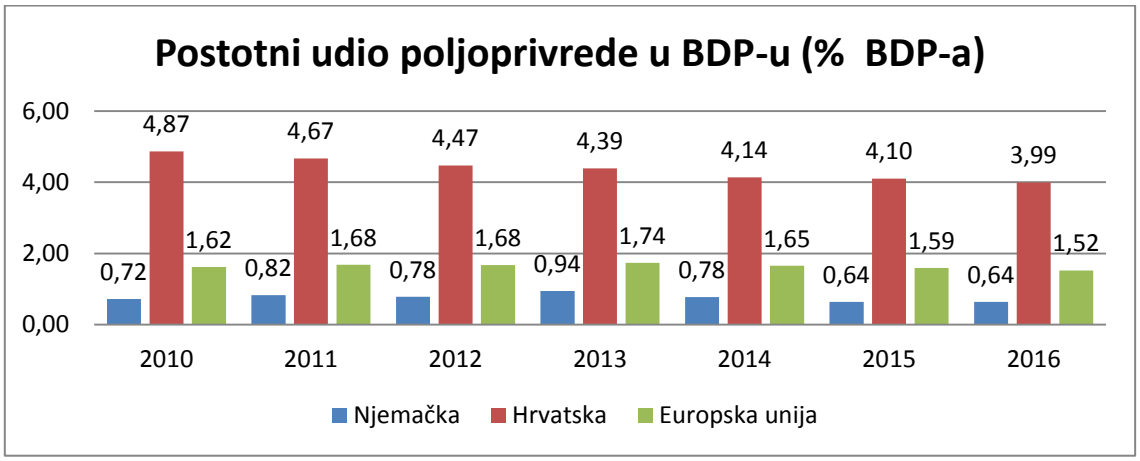
Tablica 1. Postotni udio poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu u razdoblju od 2010. do 2016. godine

Država	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	0.72	0.82	0.78	0.94	0.78	0.64	0.64
Hrvatska	4.87	4.67	4.47	4.39	4.14	4.1	3.99
Europska unija	1.62	1.68	1.68	1.74	1.65	1.59	1.52

Izvor podataka: Svjetska banka

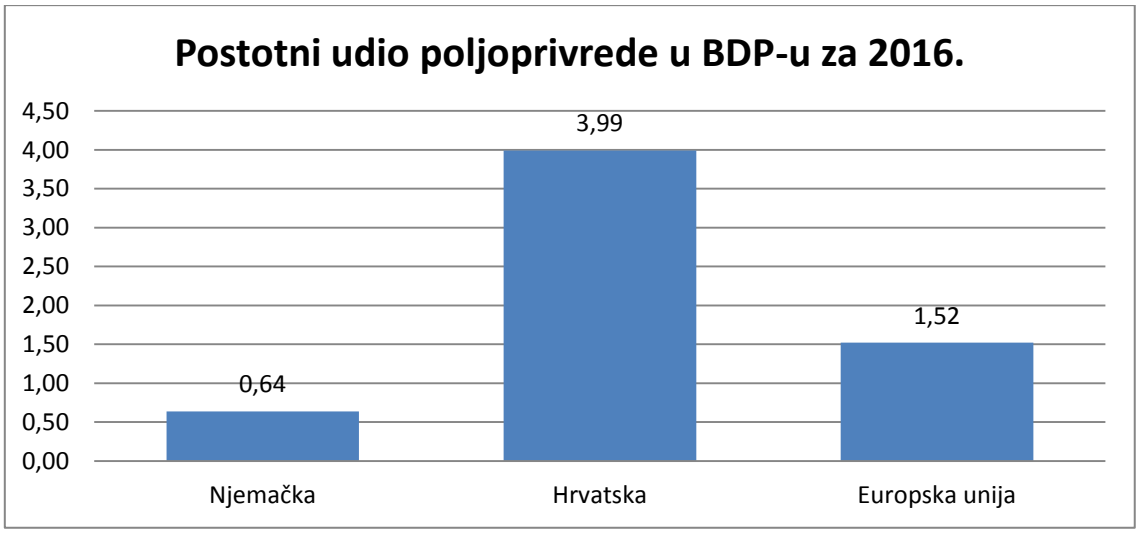
Graf 1. najbolje prikazuje stanje udjela poljoprivrednog sektora u bruto domaćem proizvodu. Vidimo da je udio ovog sektora najviši u Republici Hrvatskoj dok je dosta manji u Njemačkoj. Ipak, iz godine u godinu evidentan je pad udjela poljoprivrede kao gospodarske grane u BDP-u kako kod Njemačke i EU općenito tako i u slučaju Hrvatske. Kako god, poljoprivreda u RH igra ogromnu ulogu obzirom da je njen udjel u 2010. godini činio 4.87% BDP-a, ali s konstantnim padom iz godine u godinu do 2016.

Graf 1. Postotni udio poljoprivrede u BDP-u za Hrvatsku, Njemačku i EU za razdoblje od 2010. do 2016. godine

Graf 2. prikazuje udio poljoprivrednog sektora u BDP-u navedenih gospodarstava za 2016. godinu. Poljoprivredni sektor Njemačke imao je udjel svega od 0.64%. Europska unija (postotak svih 28 zemalja članica) imala je udjel od 1.52%, dok je Hrvatska imala visokih 3.99%. Poljoprivreda kao jedna od gospodarskih grana ima veliki značaj u Hrvatskoj te je stoga potrebno učiniti dodatne napore kako bi se stvorili uvjeti za njenim rastom te kroz jačanje ruralnih sredina u nekoj mjeri zaustaviti migracije u urbana područja.

Graf 2. Postotni udio poljoprivrede u BDP-u za Hrvatsku, Njemačku i EU za 2016. godinu

4.3. Analiza poljoprivredne proizvodnje u RH u odnosu na Njemačku i EU

U Tablici 2. nalaze se rezultati stope rasta poljoprivrede Njemačke, Hrvatske i EU za razdoblje 2010.-2016. godine. Ovi podaci ukazuju razvoj poljoprivrednog sektora kao gospodarske grane u navedenim gospodarstvima (Njemačka, Hrvatska i EU).

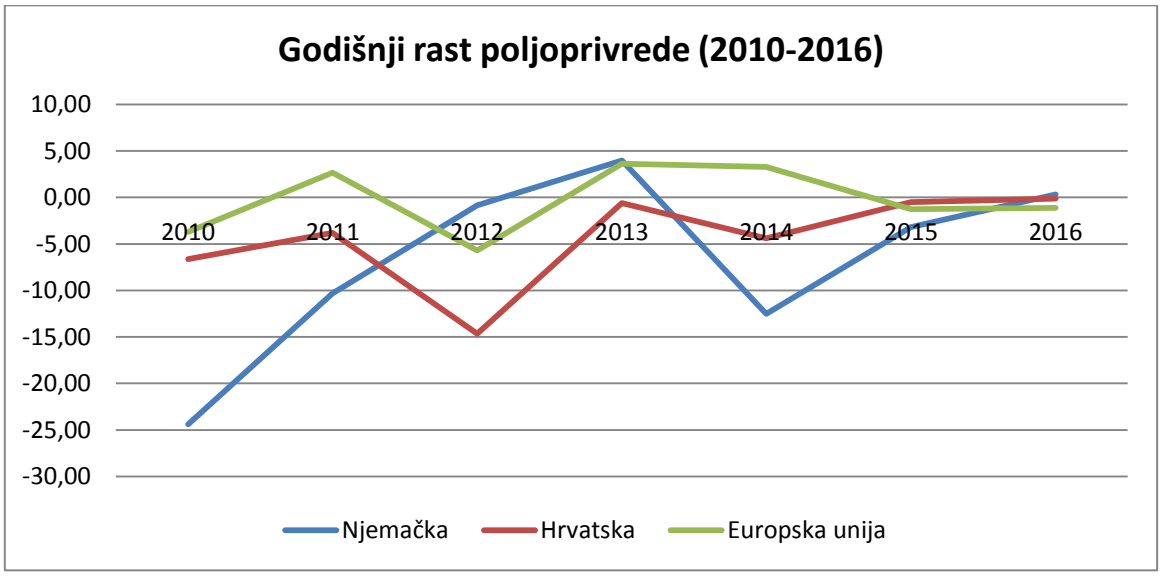
Tablica 2. Stopa rasta poljoprivrednog sektora za razdoblje 2010.-2016.

Država	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	-24.38	-10.32	-0.85	3.97	-12.53	-3.19	0.31
Hrvatska	-6.64	-3.82	-14.66	-0.59	-4.40	-0.50	-0.12
Europska unija	-3.70	2.66	-5.71	3.63	3.28	-1.27	-1.12

Izvor podataka: Svjetska banka

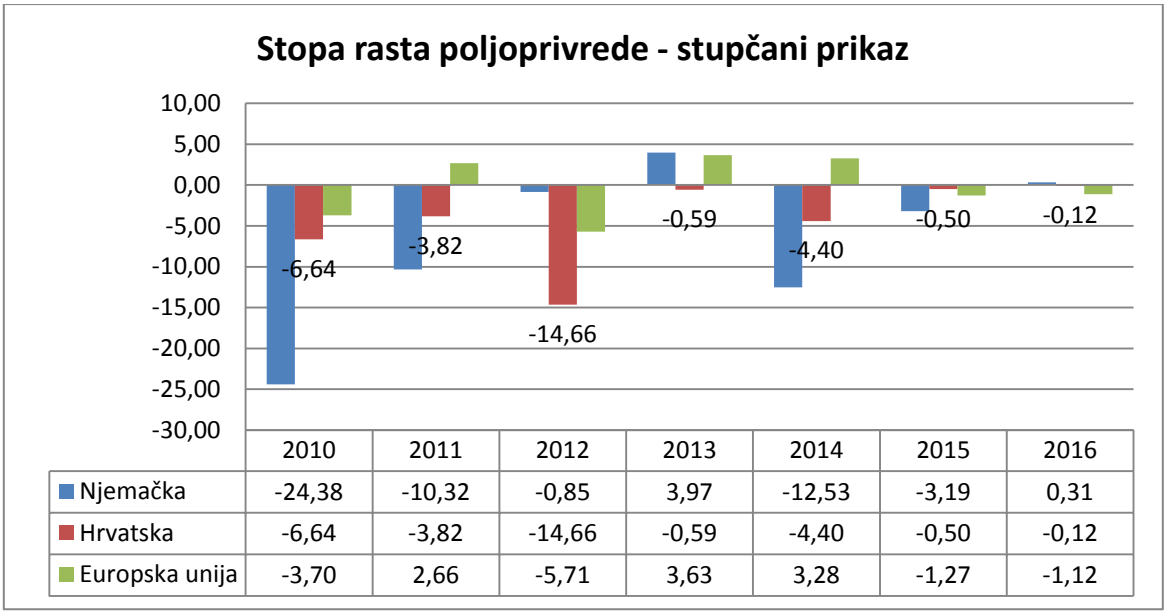
Graf 3. prikazuje kretanje odnosno razvoj poljoprivrednog sektora iz prethodne tablice. Plava krivulja predstavlja Njemačku odnosno njenu stopu rasta poljoprivrede. Godine 2010. vidi se veliki pad ove stope kada je nastupio i postepeni rast do 2013., a zatim oped pad u 2014. i 2015. godini, a potom opet blagi rast u 2016. godini. Kada je riječ o poljoprivredi Republike Hrvatske, za cijelo promatrano razdoblje evidentna je negativna stopa rasta. Ipak u 2016. godini ta negativni stopa bila je najmanja te je iznosila -0.12%.

Graf 3. Godišnji postotni rast poljoprivrede za Hrvatsku, Njemačku i Europsku uniju za razdoblje 2010.-2016.(a)

Graf 4. možda najbolje pokazuje postotni rast odnosno pad poljoprivrednog sektora za cijelo promatramo razdoblje. Kao što je prethodno utvrđeno, RH bilježila je negativnu stopu rasta – dok je ta negativna stopa bila znatno manja u 2015. i 2016. godini. Europska unija imala je također negativnu stopu rasta 2010., 2012. te 2015. i 2016. godine dok je imala pozitivan rast 2011., 2013. i 2014. godine. Iz ovoga svega, vidi se da je Republika Hrvatska u odnosu na Njemačku i EU imala najslabije rezultate – dakle i bez najmanje (pozitivne) stope rasta poljoprivrede.

Graf 4. *Godišnji postotni rast poljoprivrede za Hrvatsku, Njemačku i Europsku uniju za razdoblje 2010.-2016.(b)*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	-24,38	-10,32	-0,85	3,97	-12,53	-3,19	0,31
Hrvatska	-6,64	-3,82	-14,66	-0,59	-4,40	-0,50	-0,12
Europska unija	-3,70	2,66	-5,71	3,63	3,28	-1,27	-1,12

U Tablici 3. prikazani su podaci stope rasta ruralnog stanovništva koji u svakom pogledu utječe na razvoj poljoprivredne aktivnosti. Iz tablice se može primijetiti da se gotovo u cijelosti radi o negativnim vrijednostima odnosno o negativnoj stopi rasta ruralne populacije.

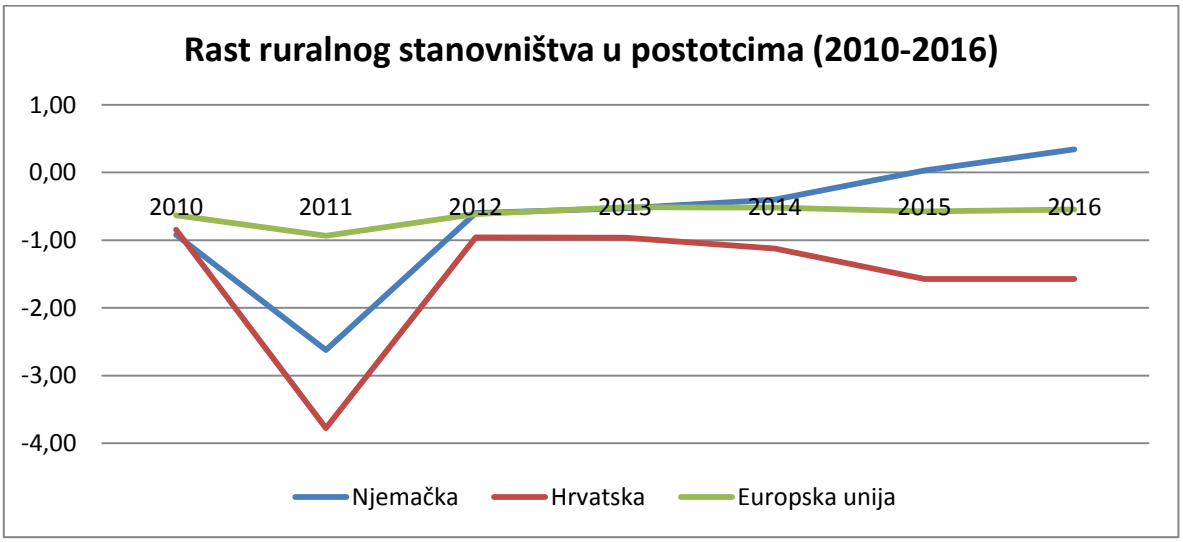
Tablica 3. Stopa rasta ruralnog stanovništva za Hrvatsku, Njemačku i Europsku uniju za razdoblje 2010.-2016.

Država	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	-0.92	-2.62	-0.60	-0.53	-0.40	0.03	0.34
Hrvatska	-0.84	-3.78	-0.96	-0.96	-1.12	-1.57	-1.57
Europska unija	-0.63	-0.94	-0.61	-0.52	-0.52	-0.58	-0.55

Izvor podataka: Svjetska banka

U 2011. godini došlo je do najvišeg pada prirasta ruralnog stanovništva i u slučaju Republike Hrvatske i u slučaju Njemačke. Negativan prirast ruralnog stanovništva kreće se sve do 2014. godine za Hrvatsku i EU – kada se taj negativan trend nastavio i u 2015. i 2016. godini osim u slučaju Njemačke koja je 2015. imala malu stopu rasta ruralnog stanovništva (0.03%) da bi taj omjer u 2016. godini iznosio 0.34%.

Graf 5. *Stopa rasta ruralnog stanovništva za Hrvatsku, Njemačku i Europsku uniju za razdoblje 2010.-2016.*

U Tablici 4. prikazani su rezultati postotka ruralnog stanovništva u ukupnom stanovništvu Hrvatske, Njemačke i EU za razdoblje od 2010. do 2016. godine. Ono što se iz tablice najprije može primijetiti su slabe postotone promjene iz godine u godinu što se moglo i očekivati. Velike promjene odnosno migracije nije realno očekivati u kraćem vremenskom razdoblju kao što je ovaj.

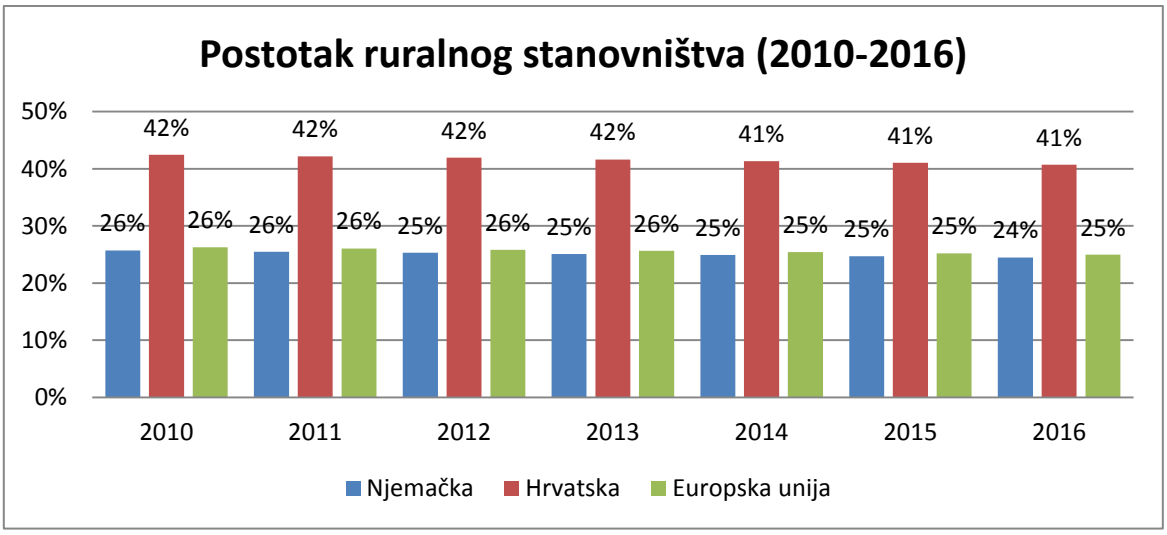
Tablica 4. *Postotak ruralnog stanovništva u odnosu na ukupno stanovništvo za Hrvatsku, Njemačku i EU za razdoblje 2010.-2016.*

Država	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	26%	26%	25%	25%	25%	25%	24%
Hrvatska	42%	42%	42%	42%	41%	41%	41%
Europska unija	26%	26%	26%	26%	25%	25%	25%

Izvor podataka: Svjetska banka

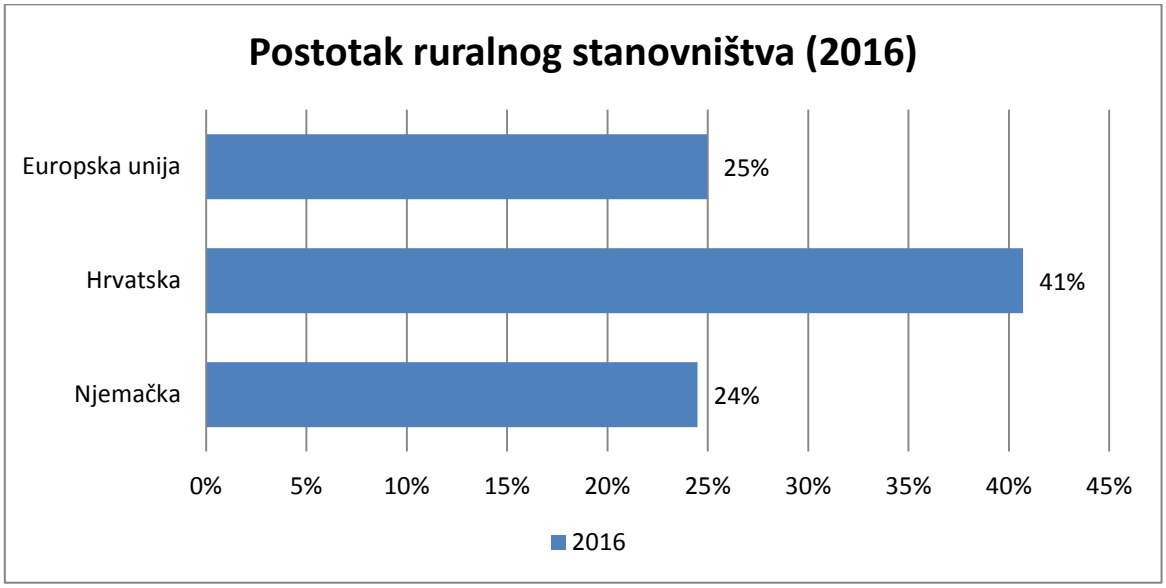
Graf 6. vizualno prikazuje udio ruralnog stanovništva. Najviši stupci pripadaju Hrvatskoj što ustvari pokazuje i najveći udio ruralnog sttanovništva (čak 42%) u odnosu na stanje u Njemačkoj (samo 25% - plavi supac) dok je postotak ruralnog stanovništva za sve zemlje EU, odnosno Europsku uniju 26%, što je malo više od njemačkog stanja (1%) i znatno manje od stanja u Republici Hrvatskoj (16%). Promatrajući po godinama vidljiv je pad ruralnog stanovništva kako kod Njemačke tako i kod Hrvatske – s tim što je pad ruralnog stanovništva nešto veći kod Njemačke. Iso tako, Europska unija bilježi pad ruralnog stanovništva u promatranom razdoblju od nekih 1% za promatrano razdoblje od 2010. do 2016. godine.

Graf 6. Udio ruralnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Hrvatske, Njemačke i Europske unije za razdoblje 2010.-2016.

Na sljedećem grafu (Graf 7.) prikazan je udio ruralnog stanovništva u 2016. godini za Njemačku, Hrvatsku i EU. Iz ovoga grafa se vidi da Republika Hrvatska uvelike odstupa od prosjeka Europske unije i Njemačke s 41% naprema 25% i 24%.

Graf 7. *Udio ruralnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Hrvatske, Njemačke i Europske unije za 2016. godinu*

S obzirom na ogromni značaj poljoprivrednog sektora za Republiku Hrvatsku i činjenice da je poljoprivreda jedna od ključnih grana hrvatskog gospodarstva, ne čini se dovoljno na konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda. Hrvatska poljoprivreda zaostaje u konkurentnosti i razvoju u odnosu na planirano i željeno, tijekom cijelog razdoblja od 2010. do 2016. godine u odnosu na Europsku uniju, ali i Njemačku.

Također, za razliku od Njemačke, poljoprivredni sektor Republike Hrvatske je tijekom cijelog promatranog razdoblja bilježio negativan trend odnosno negativnu stopu rasta. Negativna stopa vremenom je postajala sve manja, ali isto tako evidentno je da hrvatska poljoprivreda nije zabilježila rast tijekom svih godina od 2010. do 2016. godine.

5. ZAKLJUČAK

Poljoprivredni sektor predstavlja okosnicu razvoja, a posebno industrijski i tehnološki slabije razvijenih zemalja koje se u svakom slučaju suočavaju s manjkom mehanizacije odnosno tehnoloških rješenja namijenjenih povećanju efikasnosti i produktivnosti. Ipak, svijet bez poljoprivrednih proizvoda ne možemo zamisliti i on kao takav uistinu nije ni moguć.

Nakon što je Republika Hrvatska ušla u Europsku uniju postavlja se još veći naglasak na razvoj i poticanje razvoja poljoprivrede. S pozicije članstva Hrvatske u Europskoj uniji posebno se naglašava zajednička poljoprivredna politika EU. Zajednička poljoprivredna politika (Common Agricultural Policy - CAP) zasigurno predstavlja stratešku i najznačajniju gospodarsku, pravnu, socio-ekonomsku i ekološku politika Europske unije.

Kao što smo to već naveli, s obzieom na veliki značaj poljoprivrednog sektora za Republiku Hrvatsku i činjenice da je poljoprivreda jedna od ključnih grana hrvatskog gospodarstva, ne čini se dovoljno na konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda. Hrvatska poljoprivreda zaostaje u konkurentnosti i razvoju u odnosu na planirano i željeno, tijekom cijelog razdoblja od 2010. do 2016. godine u odnosu na Europsku uniju, ali i Njemačku.

Također, za razliku od Njemačke, poljoprivredni sektor Republike Hrvatske je tijekom cijelog promatranog razdoblja bilježio negativan trend odnosno negativnu stopu rasta. Negativna stopa vremenom je postajala sve manja, ali isto tako evidentno je da hrvatska poljoprivreda nije zabilježila rast tijekom svih godina od 2010. do 2016. godine.

Republika Hrvatska, a s obzirom na veliki značaj poljoprivrede za brto domaći proizvod u našoj zemlji, mora učiniti mnogo više napora kako bi poljoprivrednicima pružila mogućnost te ih ohrabrila i dodatno potakla u njihovoj borbi za postizanje veće efikasnosti i produktivnosti s ciljem povećanja konkurentnosti kako na unutarnjem tako i vanjskom tržištu poljoprivrednih proizvoda.

LITERATURA

1. Bogetic, Y., M. Bussolo, X. Ye, D. Medvedev, Q. Wodon, and D. Boakye. (2007). (April). Ghana's growth story: How to accelerate growth and achieve MDGs? Background paper for Ghana Country Economic Memorandum. Washington, DC: World Bank.
2. Borbaš, T. i Mikšić, M. (2003). *Poljoprivredne marketinške zadruge.* Zagreb: Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu.
3. Breisinger, C., X. Diao, J. Thurlow, B. Yu, and S. Kolavalli. (2008). Accelerating Growth and Structural Transformation: Ghana's Options for Reaching Middle-Income Country Status. IFPRI Discussion Paper 00750. Washington, DC: IFPRI
4. Buhač, K. (2010). Izvozne mogućnosti i rast konkurentnosti proizvodnje žitarica u RH. Poljoprivredni fakultet u Osijeku
5. Cifrić, I. (2003). Ruralni razvoj i modernizacija. Prilozi istraživanju ruralnog identiteta. Institut za društvena istraživanja, Zagreb.
6. CORPING (2017). Poljoprivreda i ruralni razvoj. Dostupno na: http://www.og-corping.hr/lokalni-i-ruralni-razvoj/poljoprivreda-i-ruralni-razvoj.html (pristupljeno: 16.05.2017.).
7. Cox, M., Murray, L., Kereluik, M. (2004). Rural tourism development in Southern Ontario. Quebec: Administrative Sciences Association of Canada.
8. Čvarak, V. et al. (2011). "Gospodarstvo Hrvatske", Politička kultura, Zagreb, str.174.
9. Daneshpour, S. & Pajouh, H. (2014). Sustainable tourism quality in rural settings in order to sustainable development case study: Baghu Village, Kish Island, Iran. *J. of Applied Sciences Research, 10*(3), 190-198.
10. Daniloska, N.; Hadzi Naumova-MIhajlovska, K., (2015), Rural tourism and sustainable rural development, *Economic Development / Ekonomiski Razvoj*, Vol. 17 Issue 3, p307-319.
11. Defilippis, J. (2005). Poljoprivreda i razvoj. Školska knjiga, Zagreb.
12. Dernoi, L. (1991), Prospects of rural tourism: Needs and opportunities. Tourism Recreation Research. Vol. 16. No.1
13. Devčić, A., Šostar, M. (2015). Regionalni razvoj i fondovi Europske unije: Prilike i izazovi. Veleučilište u Požegi, Požega.

14. Diao, X., P. Hazell, D. Resnick, and J. Thurlow. (2005). The Role of Agriculture in Pro-Poor Growth in Sub-Saharan Africa. Processed. IFPRI: Washington, D.C.
15. Družić I. i sur. (2003). Hrvatski gospodarski razvoj, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
16. FAO. (2007). The State of Food and Agriculture 2007. Paying Farmers for Environment Services. Rome: FAO.
17. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2017). WHEAT STEM RUST - UG99 (RACE TTKSK)Dostupno na: http://www.fao.org/agriculture/crops/rust/stem/rust-report/stem-ug99racettksk/en/ (pristupljeno: 12.09.2017.).
18. Franić, R., Jurišić, Ž., Gelo, R. (2014). Food production and rural development – Croatian perspective within the European context Agroeconomia Croatica.
19. Gartner, W.C. (2004), Rural tourism development in the USA. The International Journal of Tourism Research. Vol. 6. No. 3. Published online in Wiley InterScience, ProQuest. pp.151-164.
20. International Fund for Agricultural Development (2017). Food prices: smallholder farmers can be part of the solution.
21. Jafari, J., (2000), Encyclopaedia of Tourism, London
22. Jurišić, Ž. (2013). Hrvatska poljoprivreda u zajedničkoj poljoprivrednoj politici Europskoj unije: Sadašnjost i sutrašnjica. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/upute/upute_autorima_Civitas_Crisiensis_Radovi_Zavoda_za_znanstvenoistrazivacki_i_umjetnicki_rad_Koprivnicko-krizevacke_zupanije_u_Krizevcima.pdf (pristupljeno: 12.09.2017.).
23. Long, P., Lane, B. (2000). Rural tourism development. In: Trends in Recreation, Leisure and Tourism, (eds.) Gartner, W., Lime, D., CABI, Wallingford.
24. Lukić, A., (2005). Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj", izvorni znanstveni članak, Zagreb.
25. Memišević, S. (2014). Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije – Simbol integracija Starog kontinenta. Sarajevo, travanj 2014. Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/informativni_clanci/default.aspx?id=13664&langTag=bs-BA (pristupljeno: 12.09.2017.).
26. Miletić, A., Latić, D. (2017). Poljoprivreda. Dostupno na: http://istrapedia.hr/hrv/663/poljoprivreda/istra-a-z/ (pristupljeno: 12.09.2017.).

27. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici hrvatskoj za razdoblje 2011. – 2016. godine, Zagreb, 2011.
28. Mortished, C. (2008). Already we have riots, hoarding, panic: the sign of things to come?, The Times (London).
29. OECD, Organization for Economic Co-operation and Development (1994). Tourism strategies and Rural Development. Paris.
30. Oppermann, M. (1996). Rural tourism in Southern Germany. Annals of Tourism Research. Vol. 23. No. 1
31. Pakurar, M.; Olah, J. (,2008) , Definition of rural tourism and its characteristics in the Northern Great Plain region, Analele Universitatii din Oradea, Fascicula: Ecotoxicologie, Zootehnie si Tehnologii de Industrie Alimentara; 7 Oradea:University of Oradea Publishing House
32. Petljak, K. (2011). Pregled razvoja i obilježja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj, Ekonomski vjesnik, Sveučilište J.J. Strossmyera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku.
33. Philpott, T. (2013). A Brief History of Our Deadly Addiction to Nitrogen Fertilizer. Mother Jones.
34. Ružić, P. , (2009), "Ruralni turizam", Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč
35. Savjetodavna služba (2017). Razvoj zajedničke poljoprivredne politike u EU. Dostupno na: http://www.savjetodavna.hr/vijesti/2/2787/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/ (pristupljeno: 12.09.2017.)
36. Simkova, E. (2007). Strategic approaches to rural tourism and sustainable development of rural areas. Agricultural Economics. Vol. 53. No. 6.
37. Thomson, C.S. (2004). Host produced rural tourism. Annals of Tourism research. Vol. 31. No. 3. pp.580-600
38. Tomić, F., Krička, T., Guerac, V. (2013). "Kako unaprijediti hrvatsku poljoprivredu?", Dostupno na: http://sa.agr.hr/pdf/2013/sa2013_p0004.pdf (pristupljeno: 16.05.2017.).
39. UNWTO, (1997), Rural Tourism - A Solution for Employment, Local Development and Environment, Madrid
40. UNWTO, UN World Tourism Organisation (2004). Rural Tourism in Europe: Experiences, development and perspectives. Madrid.

41. Večernji list (2013). Ruralni razvoj u EU - Poljoprivreda ili mnogo više od toga? Dostupno na: https://www.vecernji.hr/vijesti/ruralni-razvoj-u-eu-poljoprivreda-ili-mnogo-vise-od-toga-581656 (pristupljeno: 12.09.2017.).
42. World Bank (2017). The World Bank database. Dostupno na: https://data.worldbank.org/?locations=HR-DE (pristupljeno: 12.09.2017.).
43. Znaor, D. (1996). Ekološka poljoprivreda, Zagreb, Nakladni zavod Globus.

POPIS TABLICA I SLIKA

TABLICA 1. POSTOTNI UDIO POLJOPRIVREDE U BRUTO DOMAĆEM PROIZVODU U RAZDOBLJU OD 2010. DO 2016. GODINE 41
TABLICA 2. STOPA RASTA POLJOPRIVREDNOG SEKTORA ZA RAZDOBLJE 2010.-2016. 43
TABLICA 3. STOPA RASTA RURALNOG STANOVNIŠTVA ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EUROPSKU UNIJU ZA RAZDOBLJE 2010.-2016. 44
TABLICA 4. POSTOTAK RURALNOG STANOVNIŠTVA U ODNOSU NA UKUPNO STANOVNIŠTVO ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EU ZA RAZDOBLJE 2010.-2016. ..... *45*

GRAF 1. POSTOTNI UDIO POLJOPRIVREDE U BDP-U ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EU ZA RAZDOBLJE OD 2010. DO 2016. GODINE *42*
GRAF 2. POSTOTNI UDIO POLJOPRIVREDE U BDP-U ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EU ZA 2016. GODINU *42*
GRAF 3. GODIŠNJI POSTOTNI RAST POLJOPRIVREDE ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EUROPSKU UNIJU ZA RAZDOBLJE 2010.-2016.(A) *43*
GRAF 4. GODIŠNJI POSTOTNI RAST POLJOPRIVREDE ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EUROPSKU UNIJU ZA RAZDOBLJE 2010.-2016.(B) *44*
GRAF 5. STOPA RASTA RURALNOG STANOVNIŠTVA ZA HRVATSKU, NJEMAČKU I EUROPSKU UNIJU ZA RAZDOBLJE 2010.-2016. ..... *45*
GRAF 6. UDIO RURALNOG STANOVNIŠTVA U UKUPNOM BROJU STANOVNIKA HRVATSKE, NEJAMČKE I EUROPSKE UNIJE ZA RAZDOBLJE 2010.-2016. ..... *46*
GRAF 7. UDIO RURALNOG STANOVNIŠTVA U UKUPNOM BROJU STANOVNIKA HRVATSKE, NEJAMČKE I EUROPSKE UNIJE ZA 2016. GODINU *47*

SAŽETAK

Zajednička poljoprivredna politika predstavlja najdinamičniji dio pravnog naslijeđa Europske unije i pokretačka snaga integracija koje su obilježile drugu polovicu 20. i početak 21. stoljeća. Poljoprivredni sektor predstavlja okosnicu razvoja, a posebno industrijski i tehnološki slabije razvijenih zemalja koje se u svakom slučaju suočavaju s manjkom mehanizacije odnosno tehnoloških rješenja namijenjenih povećanju efikasnosti i produktivnosti. Ipak, svijet bez poljoprivrednih proizvoda ne možemo zamisliti i on kao takav uistinu nije ni moguć. Republika Hrvatska, a s obzirom na veliki značaj poljoprivrede za brto domaći proizvod u našoj zemlji, mora učiniti mnogo više napora kako bi poljoprivrednicima pružila mogućnost te ih ohrabrila i dodatno potakla u njihovoj borbi za postizanje veće efikasnosti i produktivnosti s ciljem povećanja konkurentnosti kako na unutarnjem tako i vanjskom tržištu poljoprivrednih proizvoda. Obzirom na ogromni značaj poljoprivrednog sektora za Republiku Hrvatsku i činjenice da je poljoprivreda jedna od ključnih grana hrvatskog gospodarstva, ne čini se dovoljno na konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda. Hrvatska poljoprivreda zaostaje u konkurentnosti i razvoju u odnosu na planirano i željeno, tijekom cijelog razdoblja od 2010. do 2016. godine u odnosu na Europsku uniju, ali i Njemačku. Također, za razliku od Njemačke, poljoprivredni sektor Republike Hrvatske je tijekom cijelog promatranog razdoblja bilježio negativan trend odnosno negativnu stopu rasta. Negativna stopa vremenom je postajala sve manja, ali isto tako evidentno je da hrvatska poljoprivreda nije zabilježila rast tijekom svih godina od 2010. do 2016. godine.

Ključne riječi: poljoprivreda, politika, gospodarstvo, Europska unija, Hrvatska, Njemačka

SUMMARY

The common agricultural policy is the most dynamic part of the European Union's legal heritage and the driving force of the integration that marked the second half of the 20th and the beginning of the 21st century. The agricultural sector is the cornerstone of development, especially in the industrial and technologically less developed countries, which in each case face a lack of mechanization or technological solutions aimed at increasing efficiency and productivity. Nevertheless, the world without agricultural products cannot be imagined, and as such, it really is not possible. Due to the great importance of agriculture for a high domestic product in our country, the Republic of Croatia has to make much more effort to give farmers the opportunity to encourage them and encourage them further in their struggle to achieve greater efficiency and productivity with the aim of increasing competitiveness both internally and the external market of agricultural products. Given the enormous importance of the agricultural sector for the Republic of Croatia and the fact that agriculture is one of the key branches of the Croatian economy, it does not seem sufficient to compete for agricultural products. Croatia's agriculture lags behind in competitiveness and development in relation to the planned and desired, throughout the period from 2010 to 2016 in relation to the European Union, but also to Germany. Also, unlike Germany, the agricultural sector of the Republic of Croatia recorded a negative trend or a negative rate of growth throughout the observed period. The negative rate over time has become smaller, but it is also evident that Croatian agriculture has not recorded growth throughout the years from 2010 to 2016.

Key words: agriculture, politics, economy, European Union, Croatia, Germany